

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra jihoslovanských a balkanistických studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Matěj Košar

Výskyt a užívání variantních deklinačních koncovek substantiv v současném chorvatském jazyce

Occurrence and usage of variable declension endings of nouns in
the contemporary Croatian language

Praha 2020

Vedoucí práce: Mgr. Karel Jirásek, Ph.D.

Obsah

1	ÚVOD.....	9
2	METODIKA VÝZKUMU.....	12
2.1	Postup práce	12
2.2	Porovnávání mluvnice chorvatského jazyka	14
2.3	Porovnávání učebnice chorvatského jazyka pro cizince	17
2.4	Základní korpusový zdroj.....	17
3	TŘÍDA A, MASKULINA	20
3.1	Variantnost koncovek instrumentálu sg. –em/–om substantiv s tvarotvorným základem zakončeným na –ar	20
3.1.1	Popis jevu v lingvistické literatuře.....	20
3.1.2	Postup.....	21
3.1.3	Interpretace výsledků	22
3.1.4	Reflexe v učebnicích chorvatského jazyka pro cizince a ve slovnících chorvatského jazyka.....	24
3.2	Variantnost koncovek instrumentálu sg. –em/–om substantiv s tvarotvorným základem zakončeným na palatální konsonant, jemuž předchází –e–	26
3.2.1	Popis jevu v lingvistické literatuře.....	26
3.2.2	Postup.....	27
3.2.3	Interpretace výsledků	27
3.2.4	Reflexe v učebnicích chorvatského jazyka pro cizince a ve slovnících chorvatského jazyka.....	30
3.3	Variantnost koncovek genitivu pl. –a/–i/–iju	31
3.3.1	Popis jevu v lingvistické literatuře.....	31
3.3.2	Postup.....	31

3.3.3	Interpretace výsledků	32
3.3.4	Reflexe v učebnicích chorvatského jazyka pro cizince a ve slovnících chorvatského jazyka.....	34
3.4	Substantivum <i>put</i> ve tvarech instrumentálu sg. <i>putem</i> nebo <i>putom</i>	35
3.4.1	Popis jevu v lingvistické literatuře.....	35
3.4.2	Postup.....	35
3.4.3	Interpretace výsledků	37
3.4.4	Reflexe v učebnicích chorvatského jazyka pro cizince a ve slovnících chorvatského jazyka.....	39
3.5	Variantnost koncovek substantiv vokativu sg. <i>-u/-e</i>, substantiva s tvarotvorným základem zakončeným na <i>-ar</i>.....	40
3.5.1	Popis jevu v lingvistické literatuře.....	40
3.5.2	Postup.....	40
3.5.3	Interpretace výsledků	41
3.5.4	Reflexe v učebnicích chorvatského jazyka pro cizince a ve slovnících chorvatského jazyka.....	44
3.6	Variantnost koncovek substantiv vokativu sg. <i>-u/-e</i>, substantiva s tvarotvorným základem zakončeným na <i>-er</i>	45
3.6.1	Popis jevu v lingvistické literatuře.....	45
3.6.2	Postup.....	45
3.6.3	Interpretace výsledků	46
3.6.4	Reflexe v učebnicích chorvatského jazyka pro cizince a ve slovnících chorvatského jazyka.....	48
3.7	Variantnost koncovek substantiv vokativu sg. <i>-u/-e</i>, substantiva s tvarotvorným základem zakončeným na <i>-ir</i>	49
3.7.1	Popis jevu v lingvistické literatuře.....	49
3.7.2	Postup.....	49
3.7.3	Interpretace výsledků	49
3.7.4	Reflexe v učebnicích chorvatského jazyka pro cizince a ve slovnících chorvatského jazyka.....	52

4	TŘÍDA E	53
4.1	Variantnost koncovek substantiv genitivu pl. –a/–i/–a–a	53
4.1.1	Popis jevu v lingvistické literatuře	53
4.1.2	Postup	55
4.1.3	Interpretace výsledků	56
4.1.4	Reflexe v učebnicích chorvatského jazyka pro cizince a ve slovnících chorvatského jazyka	61
4.2	Variantnost koncovek apelativ s tvarotvorným základem zakončeným na –ica ve vokativu sg., pokud označují mužskou i ženskou osobu	63
4.2.1	Popis jevu v lingvistické literatuře	63
4.2.2	Postup	63
4.2.3	Interpretace výsledků	64
4.2.4	Reflexe v učebnicích chorvatského jazyka pro cizince a ve slovnících chorvatského jazyka	67
5	TŘÍDA I	68
5.1	Variantnost koncovek instrumentálu sg. –i/–u/–ju	68
5.1.1	Popis jevu v lingvistické literatuře	68
5.1.2	Postup	69
5.1.3	Interpretace výsledků	71
5.1.4	Reflexe v učebnicích chorvatského jazyka pro cizince a ve slovnících chorvatského jazyka	74
6	ZÁVĚR	75
	LITERATURA	77
	Tištěné zdroje	77
	Elektronické zdroje	81

Poděkování

Děkuji Mgr. Karlu Jiráskovi, Ph.D. za odborné vedení, nebývalou nápomocnost při řešení výpočetních částí práce, za četné konzultace a vstřícný přístup, který během vzniku této práce projevoval.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze-Dejvicích dne 31. 3. 2020

.....
Matěj Košar

Abstrakt

Tématem práce je výskyt a užívání variantních deklinačních koncovek substantiv v současném chorvatském jazyce. Vedle přehledu o výskytu takových variantních koncovek, který poskytují mluvnické a slovníky chorvatského jazyka, jsou právě tyto zjištěné informace následně konfrontovány s aktuálním stavem chorvatského jazyka tak, jak je zachycen v jazykových korpusech. K tomuto vlastnímu výzkumu je využit způsob podobný již dříve aplikovanému při korpusovém výzkumu české gramatiky.

Cílem práce bylo zjistit, nakolik odpovídá stávající lingvistický popis reálnému stavu v současném chorvatském jazyce, zda jsou uváděné variantní koncovky vzájemně rovnocenné, případně čím a zda je jejich užívání podmíněno. Zohledněn je i stav popisu variantních deklinačních koncovek substantiv v aktuálně dostupných učebnicích chorvatského jazyka pro cizince, neboť zjištěné nedostatky ve stavu popisu této variantnosti v literatuře, jež stojí na samém počátku osvojování si cizího jazyka, byly významnou motivací pro vytvoření této práce a rovněž osobní zkušeností autora, která ho k tématu přiměla. Postupy užité v této práci mohou být skromným návrhem na budoucí zpracování sporných míst chorvatské morfologie v mluvnicích chorvatského jazyka.

Klíčová slova

chorvatština; substantiva; jazykový korpus; deklinace; koncovky

Abstract

The thesis deals with the occurrence and use of variable declination endings in the contemporary Croatian language. Apart from the summary of occurrence of these variable endings found in grammar books and dictionaries of the Croatian language, the gathered information from them is afterwards compared with actual situation of Croatian language as they are mentioned in language corpus. This research was conducted by using a similar method applied in research of the Czech grammar.

The aim of the thesis was to assess to what extent the real linguistic description corresponds with the real state of the contemporary Croatian language; whether the presented variable endings are reciprocally equivalent and if and how is their use conditioned in general. The thesis also considers how is the variable declination endings of nouns described in currently accessible grammar books of Croatian language for foreigners. The errors found in the descriptions of this phenomenon in literature, which is the base for learning a foreign language, and the author's personal experience were a significant motivation for writing this thesis. The method used in this thesis can be considered as a modest suggestion for the future handling of disputable areas of Croatian morphology in the grammar books of Croatian language.

Keywords

croatian language; nouns; language corpora; declension; endings

Seznam zkratk a méně známých slov¹

CQL	Korpusový dotazovací jazyk.
Dotazovací jazyk	Systém znaků s přesně definovanou syntaxí, v jazykovém korpusu slouží k vyhledání výsledku s konkrétními požadovanými vlastnostmi.
hrWaC	Korpus chorvatského jazyka složený z textů dostupných na internetových stránkách s doménou .hr.
NK ČR	Národní knihovna České republiky.
SFRJ	Socialistická federativní republika Jugoslávie, název jugoslávského státu v letech 1963–1991.
Tag	Morfologická značka, sumarizace gramatické informace.
Token	Nejmenší jednotka textu, obvykle grafické slovo.

¹ Definice korpusových termínů jsou převzaty z: Přehled základních pojmů korpusové lingvistiky. *Český národní korpus* [online]. Praha: Ústav českého národního korpusu [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: https://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:prehled_pojmu

1 Úvod

Tato předkládaná práce je stručným korpusovým výzkumem, který blíže představuje užívání variantních deklinačních koncovek substantiv na základě korpusových dat, získaných v jazykovém korpusu, tedy vnitřně strukturovaném a unifikovaném souboru elektronicky uložených jazykových dat, jehož textovou základnu lze považovat za reprezentativní². Motivací k sepsání právě takové práce je skutečnost, že otázka užívání variantních deklinačních koncovek substantiv zatím není v mluvnicích chorvatského jazyka dostatečně přesvědčivě probádána. S tím má souvislost smutný fakt, že úroveň korpusového bádání je v Chorvatské republice rozvinuta o poznání méně, než je tomu v České republice, mimo jiné i proto, že v chorvatské korpusové lingvistice dosud neexistuje akademickou obcí bezvýhradně přijímaná domácí autorita, ekvivalentní Ústavu Českého národního korpusu, která by vytvořila jak rozsahem i kvalitou přijatelné dílo, tak prostředí prosté nezdravých mezilidských vztahů, majících za následek vznik konkurenčních projektů nevalné kvality s omezenou životností. Některé mluvnice jsou tak v popisu variantnosti příliš obecné, jiné se dopouští přílišných zjednodušení a další se v názorech na užívání konkrétních variantních koncovek dokonce vzájemně rozcházejí. Pokud je zde řeč o užívání variantních koncovek, je tím myšlena především otázka, zda je, anebo není preference jedné koncovky oproti druhé v těch případech, kdy mluvnice připouštějí možnost použití alespoň dvou deklinačních koncovek patřícím témuž pádu podmíněna zvláštními podmínkami, například sousedním výskytem určitého slovního druhu nebo pádu, zda vůbec je možné mluvit o preferenci jedné koncovky, anebo zda je jejich frekvence v jazyce rovnocenná, popřípadě zda není dominance jedné koncovky natolik výrazná, že by bylo v mluvnicích chorvatského jazyka a další lingvistické literatuře patřičné na takový fakt upozornit a co především, doložit ho čísly, namísto omezení se na poměrně nepřesná adjektiva častější a méně častý. Mluvnice chorvatského spisovného³ jazyka, jejíž obsah by byl založen na základě korpusového výzkumu, dosud neexistuje, na rozdíl od takové mluvnice českého jazyka, kterou je Velká akademická

² KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ, eds. *Encyklopedický slovník češtiny*. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-484-X., s. 235

³ V chorvatském diskursu je v tomto smyslu většinou řeč o jazyku, který bývá běžně označován jako „hrvatski književni jezik“.

gramatika spisovné češtiny, jež začala vznikat již v roce 2003⁴.

Těžiště práce je strukturováno po kapitolách, které jsou ve výzkumné části práce rozděleny podle tří deklinačních tříd substantiv (třídy *a*, *e* a *i*) a jako základní materiál, který podněcuje veškerý další výzkum, představený v podkapitolách a jejich oddílech, byly vybrány tři mluvnice chorvatského jazyka, které se vzájemně liší zejména cílovou skupinou čtenářů, reprezentují tak tři různé kompetenční úrovně a tedy i míru přesnosti, resp. obsáhlosti výkladu. Jimi jsou *Hrvatska gramatika*⁵ jako mluvnice akademická a z těchto zdaleka nejrozsáhlejší, *Gramatika hrvatskoga jezika : za gimnazije i visoka učilišta*⁶, určená zejména studentům středních škol a nefilologických oborů vysokých škol a *Gramatika hrvatskoga jezika : priručnik za osnovno jezično obrazovanje*⁷, která je, jak sám název napovídá, zejména základní příručkou, stručně shrnující nejdůležitější poznatky, které jsou podány způsobem srozumitelným žákům základních škol.

Klíčové otázky spjaté s variantností deklinačních koncovek substantiv jsou v této práci následně konfrontovány se zjištěnými údaji v jazykovém korpusu a přestože autor tento dílčí výzkum nepovažuje za vyčerpávající a z něj vyvozené závěry za neomylné, je přesvědčen o správnosti a věrohodnosti výsledků svého výzkumu. Práce nastiňuje možnost upřesnění tvrzení mluvnic chorvatského jazyka, neboť jak bylo zjištěno, ne vždy je názor mluvnic vyjádřen tak, aby reflektoval skutečný stav v jazykové praxi. Mluvnice chorvatského jazyka občas vyvozují závěry, které jsou v rozporu s jinou mluvnicí i s výsledky tohoto výzkumu, nebo přinášejí zavádějící tvrzení ohledně frekventovanosti konkrétních koncovek konkrétních slovních tvarů, což již bylo uvedeno výše.

Jelikož práce nevzniká v chorvatském prostředí a sám autor se chorvatštině vždy učil jako cizímu jazyku, důraz je kladen i na pojetí problému variantnosti deklinačních

⁴ ŠTÍCHA, František. *Velká akademická gramatika spisovné češtiny. I.: Morfologie. Druhy slov, tvoření slov*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2719-1., s 11

⁵ BARIĆ, Eugenija, ed. *Hrvatska gramatika*. 4. vydání. Zagreb: Školska knjiga, 2005. ISBN 978-953-0-40010-8.

⁶ SILIĆ, Josip a Ivo PRANJKOVIĆ. *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga, 2005. ISBN 953-0-40014-4.

⁷ BABIĆ, Stjepan a Stjepko TEŽAK. *Gramatika hrvatskoga jezika: priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. 15. vydání. Zagreb: Školska knjiga, 2005. ISBN 953-0-40015-2.

koncovek substantiv v učebnicích chorvatštiny jako cizího jazyka (v této práci uváděných jako učebnice chorvatského jazyka pro cizince, aby nedošlo k nadužívání slova *jazyk* v názvech příslušných oddílů) vzniklých v Chorvatské republice, zejména v současné komerčně dostupné řadě učebnic *Razgovarajte s nama!*, resp. předchozího základního dílu *Hrvatski za početnike 1*⁸. Přestože se učebnice obvykle snaží o zjednodušení sporných bodů mluvnické a dbají na komfortnost používání těchto učebnic studenty bez zbytečných nejasností, lze se domnívat, že občasné zamlčení (jakékoli) variantnosti může naopak vnést do studentova přehledu zmatek, a to vzhledem k vysoké pravděpodobnosti, že dříve, nebo později se student mimo texty učebnice s variantností setká, přičemž z výkladu učebnice mu nemusí být známa. Otázka na správnost jednoho, nebo druhého slovního tvaru anebo otázka na vhodnost jeho užití se v takovém případě přímo nabízí a několik slov navíc, která by studenta na variantnost upozornila, a doplnila okolnosti jejího použití, by jistě přispěla k jeho pohodlnější orientaci v současném chorvatském jazyce, přičemž věrohodnou odpověď na podobné otázky mohou právě korpusové výzkumy na základě aktuálního stavu používání jazyka přinést.

Ačkoli je zřejmé, že ve slovnících chorvatského jazyka není vždy důvod a leckdy ani prostor uvádět varianty deklinačních koncovek, v některých případech s tímto slovníky počítají, a proto měly být do práce názory slovníků rovněž zařazeny, a to tak, aby i v tomto případě reprezentovaly různé autory a autorské kolektivy, popř. instituce napříč současnou chorvatskou jazykovědou. Bohužel, celosvětová virová pandemie, která na území České republiky nabyla v březnu 2020, tehdy s platností do odvolání i právních důsledků mj. v podobě uzavření knihoven, znemožnila zpracovat tuto pasáž v plánovaném rozsahu.

⁸ Ačkoli učebnice v názvu nese číselné označení 1, titul *Hrvatski za početnike 2*, alespoň zatím, neexistuje. Odpovídá mu první díl učebnicové řady *Razgovarajte s nama!*.

2 Metodika výzkumu

2.1 Postup práce

Bližší postup konkrétního dílčího výzkumu je vždy detailněji popsán v příslušném oddíle, avšak obecně lze popsat takto. Vzhledem k rozsahu a svému určení byla vždy za výchozí materiál považována *Hrvatska gramatika*, v jejíž kapitole „Imenice“ byly systematicky nacházeny takové body, které připouští variantnost deklinačních koncovek. Následně byla vyhledána tvrzení ostatních zde porovnávaných mluvnic na téže téma, aby byla představena v oddílech „Popis jevu v lingvistické literatuře“. K jistému zúžení zkoumaného problému však došlo. Do této práce totiž nebyly zařazeny ty případy, kdy změna koncovky souvisí s rozšířením kmene, neboť buď by předpokládaný rozsah práce po jejich zařazení výrazně převyšoval obvyklý rozsah bakalářské práce, anebo by vydal na úplně jinou, samostatnou bakalářskou, popřípadě diplomovou práci. Z metodologického hlediska je ještě přínosné přidat poznámku o způsobu citování zde porovnávaných mluvnic chorvatského jazyka. Ačkoli žádná z nich jednotlivé oddíly svého výkladu neoznačuje paragrafy a graficky jsou znázorněny pouze uvedením číselného údaje, v této práci je pro snazší orientaci a sjednocení způsobu odkazování tento číselný údaj, odkazující na takové místo v mluvnici doplněn symbolem paragrafu.

Zkoumaná problematika je vždy následně vyhodnocena na základě z jazykového korpusu získaných frekvenčních seznamů, tedy seznamů slovních tvarů, splňujících požadovaná kritéria, přičemž u každého slovního tvaru je navíc uvedena frekvence výskytu, která získává vypovídací hodnotu po porovnání s celkovou velikostí vzorku, vzniklou omezením vyhledávání podle již zmíněných požadovaných kritérií, tedy v mluvnici uvedené variantnosti. Zpracování frekvenčních seznamů, jejich korektury a výpočty na základě získaných dat proběhly obvykle v tabulkovém manažeru Microsoft Excel, přičemž jednodušší porovnání, zejména pouhých dvou slovních tvarů mohlo proběhnout v aplikaci *Calc*, korpusové kalkulačce od roku 2019 zpřístupněné na webových stránkách Českého národního korpusu. Ta může být nápomocna při dalším, a nakonec i snad nejdůležitějším aspektu této práce, který byl zpracován pomocí výpočtů v tabulkovém manažeru. Je jím statistický test hypotézy H_0 na hladině významnosti

$\alpha=0,001$, resp. $\alpha=0,05$, což znamená možnost zamítnutí, nebo potvrzení rovnocennosti koncovek v jazyce s pravděpodobností 99,9 %, resp. 95 %, neboli zda je na těchto hladinách rozdíl mezi koncovkami signifikantní, či nikoli. Odděluje tak od sebe absolutní hodnoty vycházející ze vzorku, které jsou pouhým porovnáním dvou hodnot od statistických údajů, které jsou k vyřčení soudu nad náhodností nebo systematickostí spoluvýskytu dvou koncovek povolanejší a leckdy korigují výsledek, který by bez takového výpočtu zůstal zkreslený, ačkoli na první pohled by jeho závěr byl zřejmý. Typicky tím může být zdánlivá převaha jedné koncovky nad druhou při extrémně nízkém počtu výskytů ve vzorku (např. poměr koncovek 1:0 při velikosti korpusu hrWaC 2.2), nebo naopak zdánlivá relativní vyrovnanost výskytů při jejich vyšším počtu (např. poměr koncovek 500:430 při velikosti korpusu hrWaC 2.2), která se však na základě testu statistické významnosti může ukázat jako umožňující zamítnutí rovnocennosti koncovek, na rozdíl od zdánlivého přesvědčení o jejich rovnocennosti. Zatímco pouhý postup s nastíněním všech aspektů, případně potíží, které vznik dílčího výzkumu doprovázely, je popsán v oddílech „Postup“, samotné výsledky dílčího výzkumu včetně testu statistické významnosti a příslušných tabulek, jejichž určení je popsáno přímo v příslušných kapitolách a které ilustrují problematiku používání konkrétní variantnosti koncovek, jsou uvedeny v oddílech „Interpretace výsledků“. Pokud v popisu tabulky není uvedeno jinak a nadpis sloupce v tabulce se omezuje např. na informaci „převažující koncovka –em“, znamená to, že v dané tabulce je uvedeno nejvýše 10 nejfrekventovanějších lemmat (popř. méně, pokud jejich celkový počet deseti nedosahuje) se statisticky významným, tj. signifikantním rozdílem frekvence výskytu uvedené koncovky oproti druhé.

Motivace pro zařazení oddílů „Reflexe v učebnicích chorvatského jazyka pro cizince a ve slovnících chorvatského jazyka“ je popsána již v úvodu této práce, proto zde není znovu opakována. Význam současného porovnání reflexe učebnic a slovníků se v těchto oddílech protíná zejména kvůli zařazení tvrzení internetového slovníku *Hrvatski jezični portal*⁹, tedy on-line dostupného zdroje, který má potenciál být používán širokou veřejností, studenty chorvatštiny jako cizího jazyka nevyjímaje, a může tak jimi do jisté míry být pokládán za autoritu. Jelikož při plánování termínů a priorit tvorby této práce autor zařadil komparaci výsledků tohoto korpusového výzkumu se slovníky

⁹ *Hrvatski jezični portal* [online]. Zagreb: Znanje d.o.o. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: www.hjp.znanje.hr

chorvatského jazyka na samý závěr, nepříjemně do této věci zasáhla virovou epidemií vyvolaná opatření vlády ČR, na jejichž základě byl v době dokončování této práce odepřen další přístup do knihoven, ve kterých byly slovníky chorvatského jazyka prezenčně k dispozici. Ačkoli díky fondům Slovanské knihovny NK ČR a Knihovny Jana Palacha při FF UK mělo být nakládáno přinejmenším se slovníky *Rječnik hrvatskoga jezika*¹⁰, *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*¹¹ a *Rječnik hrvatskoga jezika*¹², kompromisně je nakonec nutné omezit rozsah této části práce a omezit se na data z on-line slovníku *Hrvatski jezični portal*, který se svými 116 516 hesly vychází ze slovníků chorvatského jazyka, vydaných nakladatelstvím Novi Liber od roku 1998 až do dnešních dnů¹³. Ačkoli se jedná o omezení rozsahu práce, na rozdíl od tištěných slovníků *Hrvatski jezični portal* nabízí u většiny slovníkových hesel kromě údajů z tištěných slovníků i paradigmata skloňování, proto by i bez tohoto neočekávaného omezení byla hlavní pozornost směřována právě na něj.

2.2 Porovnávání mluvnice chorvatského jazyka

Ze tří výše uvedených mluvnic chorvatského jazyka je nejen nejobsáhlejší, ale zároveň i nejstarší *Hrvatska gramatika*, jejíž první vydání vyšlo roku 1979, kdy k jejímu dokončení dospěla skupina tehdy mladých autorů, pracujících toho času na Ústavu pro chorvatský jazyk, tehdy ještě Ústavu pro jazyk Institutu jazyka a folkloristiky. Tato skupina autorů pod vedením lingvisty Slavka Pavešiće, pověřená vznikem nové mluvnice, byla vytvořena v letech 1970 a 1971. Průběh procesu vzniku mluvnice ovlivnila jak smrt Slavka Pavešiće v prosinci roku 1975, tak občasné direktivy ze strany státní moci, které měly za následek vedle nezařazení kapitoly o historickém

¹⁰ ANIĆ, Vladimir. *Rječnik hrvatskoga jezika*. 3. Zagreb: Novi Liber, 1998. ISBN 953-6045-13-3

¹¹ JOJIĆ, Ljiljana, ed. *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*. Zagreb: Školska knjiga, 2015. ISBN 978-953-0-400-405.

¹² ŠONJE, Jure, ed. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža : Školska knjiga, 2000. ISBN 953-6036-64-9.

¹³ Upute o čitanju rječničke baze. *Hrvatski jezični portal* [online]. Zagreb: Znanje d.o.o. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=legenda>

vývoji chorvatského jazyka také nepovolení používání této mluvnice ve školní výuce¹⁴, což ve své době v praxi znamenalo minimální rozšíření mluvnice mezi veřejností.

První vydání, vydané nakladatelstvím Školska knjiga, neslo název *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, ačkoli již v prvním vydání kvalitou i kvantitou nároky příruční mluvnice převyšovala. Proto ve svém druhém, nezměněném vydání z roku 1990, na rozdíl od původního skromného názvu byla pojmenována nově jako *Gramatika hrvatskoga književnog jezika*, přičemž přejmenována byla naposledy ještě v roce 1995, tentokrát již do současné podoby *Hrvatska gramatika*¹⁵. Nejnovější, 4. vydání z roku 1997 bylo naposledy otištěno v roce 2005 a za svých více než 40 let existence se tato mluvnice stala v kroatistice klasickou lingvistickou literaturou, v Chorvatsku důvěrně nazývanou jako „siva gramatika“, a to díky šedé barvě jejích desek, které se, na rozdíl od předchozích modrých odstínů objevily poprvé na 3. vydání v roce 1995.

Druhou mluvnicí je *Gramatika hrvatskoga jezika : priručnik za osnovno jezično obrazovanje* autorů Stjepka Težaka a Stjepana Babiće. Ačkoli podle názvu se může jevit jako pouhá základní příručka pro žáky základních škol (a pro lingvistu jí patrně skutečně i je), svým zřetelným a nekomplikovaným výkladem může být výborným pomocníkem při tápání v jazyce i pro dospělého čtenáře z řad laické veřejnosti, neboť nároky základní příručky se svým rozsahem necelých 350 stran mírně přesahuje. Ze tří zde porovnávaných mluvnic má tato nejstarší tradici, jelikož její první vydání, z nějž i zatím poslední tisk z roku 2016 přímo čerpá, vyšlo již v roce 1966, přestože tehdy pod názvem *Pregled gramatike hrvatskosrpskoga jezika*. Do roku 1972 bylo pod tímto původním názvem otištěno 5 vydání (sic!) a až v roce 1973 mluvnice Stjepka Težaka a Stjepana Babiće poprvé vyšla pod tehdy novým názvem *Pregled gramatike hrvatskoga književnog jezika*. Ze strany tehdejší státní moci SFRJ se však vzhledem k dobovému kontextu, tedy právě doznívajícímu chorvatskému jaru¹⁶, název mluvnice nesetkal s příliš pozitivní reakcí,

¹⁴ ZNIKA, Marija. *Veliko djelo hrabrih mladih ljudi*. Vijenac [online]. Zagreb, 2020, 29. 2. 2020, 28(676) [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: <http://www.matica.hr/vijenac/676/veliko-djelo-hrabrih-mladih-ljudi-29929/>

¹⁵ BARIĆ 2005, předmluva

¹⁶ Masové protestní hnutí, odehrávající se v Chorvatsku na přelomu 60. a 70. let 20. století, viz např. RYCHLÍK a PERENČEVIĆ, 2007, s. 341–347

následkem čehož se další vydání této mluvnice objevilo na pultech prodejen až v roce 1992 v podobě, ve které je s postupně přibývajícimi úpravami u nakladatelství Školska knjiga a knihkupců komerčně dostupná dodnes. Na rozdíl od ostatních zde porovnávaných mluvnic používá tato mluvnice zejména od svého 7. vydání v roce 1992 v mnohem vyšší míře chorvatské názvosloví (např. vokál pojmenovává jako *otvornik*, konsonant jako *zatvornik*)¹⁷, od mluvnice *Hrvatska gramatika* se však neliší v základním dělení substantiv na tři třídy podle jejich koncovky ve tvaru genitivu sg., tedy *a*, *e* a *i*.

V tomto směru je naopak odlišná *Gramatika hrvatskoga jezika : za gimnazije i visoka učilišta*, která toto dělení na třídy podle pádové koncovky genitivu sg. opouští a vydává se vlastní cestou, tedy nezohledňováním jakýchkoli tříd, avšak pouze dělením na základě příslušnosti daného substantiva k jeho gramatickému rodu. Jelikož tato práce je ve své výzkumné části strukturována podle kapitol, které jsou na příslušnosti pozorovaných substantiv ke třem třídám podle pádové koncovky v genitivu pl. postaveny, bylo v tomto korpusovém výzkumu dělení podle tříd chápáno jako dominantní a v jednotlivých kapitolách této mluvnice byla na patřičných místech věnujícím se morfologii jednotlivých gramatických rodů vyhledána taková tvrzení, která odpovídají svým ekvivalentům z ostatních dvou zde porovnávaných mluvnic. *Gramatika hrvatskoga jezika : za gimnazije i visoka učilišta* patří dodnes mezi nejmladší chorvatské mluvnice (vydání z roku 2005 je jejím vůbec prvním), a snad i proto přinesla řadu do dřívějších mluvnic nezařazených novinek, nebo koncepčních změn. Výklad o fonetice je podřízen morfologii a obsahuje do té doby neuváděnou kapitolu o funkčních stylech chorvatského jazyka. Mnohem detailněji, než ostatní mluvnice chorvatského jazyka podobného rozsahu a určení popisuje syntaxi, ve které přináší i nové názvosloví, např. *usporedne rečenice* namísto jindy používaného termínu *poredbene rečenice*¹⁸. Na rozdíl od ostatních mluvnic a praxe používané i v českém lingvistickém diskursu nejsou v kapitole o morfologii nejdříve představeny jmenné slovní druhy, ale slovesa. I tato mluvnice, zejména její zatím

¹⁷ STOLAC, Diana. *Gramatika hrvatskoga jezika. Fluminensia: Časopis za filološka istraživanja*. Rijeka: Odsjek za kroatistiku Filozofskoga fakulteta u Rijeci, 1992, 4(1), 135–137.

¹⁸ HUDEČEK, Lana. *Nova gramatika hrvatskoga jezika* (Josip Silić; Ivo Pranjković: *Gramatika hrvatskoga jezika*). *Rasprave: Časopis instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2006, 32(1), 379–382.

poslední vydání z roku 2007 (opět při nakladatelství Školska knjiga) je dodnes komerčně dostupná.

2.3 Porovnávání učebnice chorvatského jazyka pro cizince

Řada učebnic a cvičebnic *Razgovarajte s nama!* je výsledkem vědeckého projektu *Metodologija i izrada udžbenika i testiranja za hrvatski kao drugi i strani jezik*, který byl spuštěn v roce 2006 chorvatským Ministerstvem vědy, vzdělávání a sportu¹⁹. Tato učebnicová řada je určena zejména studentům kroatistiky, chorvatské diaspoře a ostatním zájemcům o chorvatský jazyk, přičemž při jejich užití v jazykových kurzech odpovídá potřebná celková hodinová dotace 150 hodinám na úspěšné zvládnutí a vyčerpání látky jednoho dílu²⁰. Zatímco první tři díly, tedy učebnice odpovídající úrovním A2–B1, B1–B2 a vedle nich samostatně B2, využívají učebnice zejména jako výkladový materiál a sbírku textů zároveň, vedle nichž je cvičebnice spíše doplňkovým materiálem pro procvičení v učebnici předkládané látky. To je ostatně více než logické. Poslední díl pro úroveň B2–C1 využívá učebnici spíše jako sbírku referenčních textů. Vzhledem k předpokládané vysoké pokročilosti jejího uživatele ve studiu chorvatského jazyka je už tak poměrně omezený výklad nové látky orientován zejména na chorvatskou syntaxi, zatímco cvičebnice slouží častěji jako teoretický materiál. To se i v tomto stručném korpusovém výzkumu při konfrontaci jeho výsledků s tvrzením učebnic dvakrát projevilo nalezením hledané problematiky pouze ve cvičebnici tohoto dílu, nikoli však v učebnici.

2.4 Základní korpusový zdroj

Základním korpusem, který byl pro výzkum vybrán, je korpus Croatian Web hrWaC 2.2, RFTagger (dále jen hrWaC 2.2), užívaný prostřednictvím rozhraní Sketch Engine, který obsahuje 1 405 794 913 tokenů, respektive 1 211 328 660 slov. Podle statistik uvedených

¹⁹ Chorvatsky Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.

²⁰ ČILAŠ MIKULIĆ, Marica, Milvia GULEŠIĆ MACHATA a Sanda Lucija UDIER. *Razgovarajte s nama!: Vježbenica, gramatika i fonetika hrvatskog jezika za više početnike*. 3. Zagreb: FF press, 2016. ISBN 978-953-175-594-8., s. 5

přímo v rozhraní Sketch Engine pochází 98,49 %, tj. 1 384 574 036 tokenů z webových stránek s doménou .hr, popř. .com (15 368 681 tokenů), .org (5 713 438 tokenů), .net (123 925 tokenů) nebo .eu (14 833 tokenů), pokud je text na nich se nacházející v chorvatském jazyce. Veškeré tyto tokeny se nacházejí na 18 585 984 doménách. Zároveň 6,11 %, tedy 85 878 109 tokenů pochází z on-line zdrojů deníku *Slobodna Dalmacija*. Dalších 3,52 %, resp. 49 521 530 tokenů pochází z on-line zdrojů deníku *Večernji list*²¹.

Korpus hrWaC 2.2 je díky značnému rozsahu a zahrnutí publicistických textů pocházejících převážně ze druhé dekády 21. století²² vzhledem k cílům výzkumu vhodným zdrojem. Ačkoli původním záměrem autora bylo využívat zejména paralelního jazykového korpusu InterCorp v11, a to z důvodu menší chybovosti při vyhledávání pomocí tagů (oproti korpusu hrWaC 2.2), po zvážení nevýhod takového rozhodnutí však bylo od záměru upuštěno vzhledem k jeho malému rozsahu a složení. Stejně argumenty platí i pro nejnovější verzi InterCorp v12, zpřístupněnou veřejnosti dne 12. 12. 2019²³.

Jedinou závažnější nevýhodou korpusu hrWaC 2.2, jak je nastíněno již výše, se ukázala občasná značná chybovost v jeho tagování, zejména při vyhledávání vokativních tvarů, což bude ještě zmíněno a přesněji popsáno v příslušných kapitolách. Přesné procento chyb tagování v korpusu nebylo zjišťováno, neboť tato potíž byla vyřešena alternativním způsobem vyhledávání, kdy byla samotná morfologická značka v dotazu doplněna dalším signifikantním dotazem pro příslušný pád (např. předložkou *s* nebo *na* pro tvary instrumentálu sg.), a tak bylo zajištěno nalezení správných a požadovaných výsledků. Zjištění celkového procenta chyb v korpusu by znamenalo ručně otagovat několik desítek tisíc slov, přičemž tento testovací soubor by následně byl otagován i automaticky a výsledky ručního a automatického tagování by byly vzájemně

²¹ https://app.sketchengine.eu/#dashboard?corpname=preloaded%2Fhrwac22_rft1 [online]. [cit. 4. 2. 2020]

²² Poslední aktualizace korpusu na verzi 2.2 byla provedena v červenci 2017, viz Croatian corpus from the Web. *Sketchengine* [online]. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <https://www.sketchengine.eu/hrwac-croatian-corpus/>

²³ Historie verzí. In: *Český národní korpus: WIKI* [online]. [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: https://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:intercorp:historie#verze_12

porovnány. Takto naměřená úspěšnost na takovém testovacím korpusu by byla dále považována za úspěšnost měřené metody²⁴, avšak téma i náročnost takového zkoumání by přesahovala rámec této práce. Proto byly veškeré chyby eliminovány výše nastíněným řešením.

²⁴ SKOUMALOVÁ, Hana. Porovnání úspěšnosti tagování korpusu. In: PETKEVIČ, Vladimír a Alexandr ROSEN, eds. *Korpusová lingvistika Praha 2011: 3 Gramatika a značkování korpusu*. Praha: Nakladatelství NLN, 2011, s. 199–207. ISBN 978-80-7422-116-3.

3 Třída a, maskulina

Ke tvorbě tvarů substantiv *a* třídy slouží dvě sady koncovek, jedna pro maskulina, druhá pro neutra²⁵:

	sg.		pl.	
	m	n	m	n
N	–Ø, –e/–o	–o/–e, –Ø	–i	–a
G	–a	–a	–a, –i	–a
D	–u	–u	–ima	–ima
A	= N nebo G	= N	–e	= N
V	–e/–u = N	= N	= N	= N
L	= D	= D	= D	= D
I	–om/–em	–om/–em	= D	= D

3.1 Variantnost koncovek instrumentálu sg. –em/–om substantiv s tvarotvorným základem zakončeným na –ar

3.1.1 Popis jevu v lingvistické literatuře

Z obecného poučení, které k této problematice uvádí *Hrvatska gramatika*, vyplývá, že několik jmen, která končí na nepalatální konsonant má některé tvary takové, jako kdyby na palatální konsonant končila.²⁶ Jako první uvádí taková substantiva, kterým tvarotvorný základ končí na –ar a k nim poznamenává, že pádová koncovka instrumentálu sg. může znít jak –om, tak –em. Jako příklad uvádí lemmata *pekar* a *mornar*.

Gramatika hrvatskoga jezika : priručnik za osnovno jezično obrazovanje rovněž připouští výskyt obou koncovek s poznámkou, že dle jejího názoru „v poslední době

²⁵ BARIĆ 2005, s. 103, § 246

²⁶ Ibid, s. 110, § 271

převažuje koncovka *-om*²⁷ (sic!), tedy že v novějších synchronních textech převažuje frekvence užívání koncovky *-om* nad frekvencí užívání koncovky *-em*.

Gramatika hrvatskoga jezika : za gimnazije i visoka učilišta se k této variantnosti blíže nevyjadřuje.

3.1.2 Postup

Vyhledání obou požadovaných slovních tvarů proběhlo v korpusu hrWaC 2.2 prostřednictvím rozhraní Sketch Engine. Ve funkci konkordance byla zvolena možnost vyhledávání pomocí dotazovacího jazyka CQL, pomocí tagu [word="*.arom" & tag="N.m.*"] byly nejprve vyhledány všechny tvary maskulin končící na *-arom*. Jelikož pádová koncovka *-om* není v současném chorvatském jazyce u maskulinních substantiv vlastní žádnému jinému pádu nežli instumentálu, další omezení nebylo nutné. Získání slovních tvarů pro druhý tvar proběhlo analogicky, tedy pomocí tagu [word="*.arem" & tag="N.m.*"].

Pro usnadnění a zpřesnění výzkumu však bylo nezbytné jak zde, tak i nadále ustoupit od autorova původního záměru vyhledat požadované slovní tvary pomocí funkce „seznam slov“, neboť homonymie s tvary feminin při vyhledávání tvarů s koncovkou *-om* byla vysoká. Na základě dodatečného vyhledávání takových feminin prostřednictvím tagu [word="*.arom" & tag="N.f.*"] se zde pro příklad uvádí pět nejfrekventovanějších tvarů, tj. *para*, *gitara*, *prevara*, *žičara*, a *maskara*.

Zpracování získaných slovních tvarů dále probíhalo v programu Microsoft Excel. Po zanesení získaných seznamů slov do jednoho dokumentu typu .xlsx a vytvoření dvou zdrojových listů by však další práce nebyla smysluplná bez korektury obou seznamů. Během ní byly ze seznamů vyřazeny veškeré nežádoucí výskyty, většinou a zejména evidentní překlepy, které byly připočteny k frekvenci správného tvaru.

²⁷ BABIĆ a TEŽAK 2005, s. 101, § 190

3.1.3 Interpretace výsledků

Již v oddíle 3.1.2 je uvedeno, že *Hrvatska gramatika* se v tomto případě variantnosti koncovek omezuje na poměrně vágní tvrzení, tj. paralelní existenci koncovek *-em* a *-om* u substantiv, jejichž tvarotvorný základ končí na *-ar*. Na základě korpusového výzkumu však lze konstatovat, že takto paušální tvrzení není přesné. Dále se pak *Gramatika hrvatskoga jezika : priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, která doplňuje názor, že v poslední době převažuje koncovka *-om* sice přísně podle absolutních hodnot nemýlí, avšak převažující povaha koncovky *-om* je níže upřesněna.

Celkový počet lemmat, kterých se tento bod týká, byl ve výzkumu vyčíslen na 532. Z toho u 314 lemmat, tedy 59 % se alespoň jednou vyskytla koncovka *-em* a u 461 lemmat, tedy 87 % se alespoň jednou vyskytla koncovka *-om*.

Výhradně koncovkou *-em* disponuje 72 lemmat, tedy 14 % a výhradně koncovkou *-om* disponuje 219 lemmat, tedy 41 %.

Statisticky nesignifikantní rozdíl, tedy nepreferovaný výskyt ani jedné z obou koncovek, a tudíž jejich rovnocennost se týká 243 lemmat, tedy 46 %. Na základě testování statistické hypotézy H_0 , tedy tvrzení, že frekvence obou koncovek je v jazyce rovnocenná lze konstatovat, že u 187 (tj. 35 %) lemmat lze zamítnout frekvenční rovnocennost koncovek *-om/-em* s jistotou 99,9 % (tj. na hladině významnosti $\alpha=0,001$) a u 344 (tj. 64 %) lemmat lze zamítnout frekvenční rovnocennost koncovek *-om/-em* s jistotou 95 % (tj. na hladině významnosti $\alpha=0,05$). Rovnocennost koncovek nelze podle statistické hypotézy H_0 s 95% pravděpodobností zamítnout u 188 (tj. 35 %) lemmat.

Celkový počet lemmat:		532	100 %
Lemmat s koncovkou	<i>-em</i>	314	59,02 %
Lemmat s koncovkou	<i>-om</i>	461	86,65 %
Výskyt obou koncovek	<i>-om/-em</i>	243	45,68 %
Pouze koncovka	<i>-em</i>	72	13,53 %
Pouze koncovka	<i>-om</i>	219	41,17 %

Převládající koncovka <i>-em</i>	<i>-em</i>	<i>-om</i>
car	786	185
matičar	156	86
otmičar	67	35
muzičar	37	19
romantičar	26	14
psihoanalitičar	15	7
istoričar	9	2
kiropraktičar	8	1
besposličar	6	0
psihotičar	6	0

Převládající koncovka <i>-om</i>	<i>-om</i>	<i>-em</i>
bubnjar	528	264
vratar	1177	218
vladar	484	190
gospodar	744	165
čuvar	425	141
novinar	2003	100
tehničar	113	71
povjesničar	158	70
dioničar	103	43
viličar	97	43

Statisticky nevýznamný rozdíl, tj. nemožnost zamítnutí rovnocennosti koncovek na hladině významnosti $\alpha=0,05$ (95% pravděpodobnost)	<i>-em</i>	<i>-om</i>
političar	373	412
kritičar	115	126
alkoholičar	112	123
komičar	97	91
desničar	89	103
ljevičar	66	76
mehaničar	50	59
teoretičar	49	47
jugonostalgíčar	47	45
tragičar	24	20

3.1.4 Reflexe v učebnicích chorvatského jazyka pro cizince a ve slovnících chorvatského jazyka

Základní díl dvou učebnicových řad (*Hrvatski za početnike 1* a *Razgovarajte s nama!*) chorvatského jazyka pro cizince, vzniklých pod hlavičkou instituce Croaticum, tedy Centra pro chorvatštinu jako druhý a cizí jazyk, přehled deklinačních koncovek substantiv v instrumentálu singuláru i plurálu ve svém prvním díle *Hrvatski za početnike 1* v tabulce uvádí, a to včetně připuštění dvojí variantnosti deklinačních koncovek u maskulin a neuter, tedy substantiv, která mohou spadat do paradigmatu *a* třídy, variantnost *–om/–em* rozlišuje a podmiňuje ji pouze na základě následnosti po konsonantech, nebo konsonantických skupinách *č, ć, š, dž, dj, ž, j lk, nj, št, žd, c* a nakonec *i* v tomto dílčím výzkumu relevantním *r*²⁸. Přesto lze na základě výše představeného dílčího výzkumu namítnout, že plošné označení přípustnosti obou koncovek u maskulin s tvarotvorným základem zakončeným na *–ar* není zcela na místě a substantiva, která podle korpusového výzkumu disponují pouze jednou koncovkou, anebo je převaha jedné z koncovek taková, že lze považovat za systémovou, ani řada učebnic *Razgovarajte s nama!* nepřistupuje k této problematice zodpovědněji, totiž s výjimkou dílu *Razgovarajte s nama! B1–B2*, který se stejně, jako *Hrvatska gramatika* omezuje na uvedení obou koncovek paralelně²⁹, bez zvláštního upozornění na variantnost u takových maskulin ostatní díly nevyhraňují vůči této variantnosti vůbec. A to ani v díle *Razgovarajte s nama! B2*, který obsahuje kapitulu „O některých zvláštnostech substantiv *a* třídy³⁰“, avšak variantnost koncovek u maskulin s tvarotvorným základem zakončeným na *–ar* ve výčtu těchto „zvláštností“ uvedena vůbec není.

Ačkoli on-line slovník *Hrvatski jezični portal* díky svému virtuálnímu umístění disponuje dostatkem prostoru pro bližší vysvětlení mj. i variantnosti koncovek, kupodivu

²⁸ ČILAŠ MIKULIĆ, Marica, Milvia GULEŠIĆ MACHATA, Dinka PASINI a Sanda Lucija UDIER. *Hrvatski za početnike 1: Udžbenik hrvatskoga kao drugoga i stranog jezika*. 5. Zagreb: FF press, 2018. ISBN 978-953-169-384-4., s. 204

²⁹ ČILAŠ MIKULIĆ, Marica, Milvia GULEŠIĆ MACHATA a Sanda Lucija UDIER. *Razgovarajte s nama! B1–B2. Udžbenik hrvatskog jezika za niži srednji stupanj*. 3. Zagreb: FF Press, 2012. ISBN 978–953–175–444–6. s. 54

³⁰ ČILAŠ MIKULIĆ, Marica a Sanda Lucija UDIER. *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika za razinu B2*. 1. Zagreb: FF Press, 2015. ISBN 978–953–175–573–3. s. 12

k tomu v případě této variantnosti nedochází a u substantiv této variantnosti zcela vylučuje koncovku *-em*, a to včetně takových substantiv, která v tomto dílčím výzkumu vykazovala nulovou frekvenci koncovky *-om*. Pouze lemma *car* je v přiložené tabulce vyskládaných tvarů pod výběrem „izvedeni oblici“ uvedeno ve tvaru *carem*, u nějž sice v mluvnici chorvatského jazyka panuje shoda v názoru na výhradnost koncovky *-em*, avšak tento dílčí výzkum i se zohledněním statisticky významné převahy koncovky *-em* tuto výhradnost v jazyce rozporuje.

3.2 Variantnost koncovek instrumentálu sg. –em/–om substantiv s tvarotvorným základem zakončeným na palatální konsonant, jemuž předchází –e–

3.2.1 Popis jevu v lingvistické literatuře

Hrvatska gramatika k této variantnosti uvádí, že pokud se ve slabice před koncovkou vyskytuje –e–, pak u dvouslabičných a většinou i třislabičných slovních tvarů neprobíhá kvůli disimilaci záměna –o– za –e–. Jako příklad jsou uvedeny tvary *keljom*, *hmeljom*, *Bečom*. Doplněny jsou dále třislabičné tvary *padežem/padežom* a *krpežem/krpežom* s oběma koncovkami, pravděpodobně pro ilustraci podle mluvnické menšinových tvarů, ve kterých k disimilaci nemusí dojít a záměna –o– za –e– tudíž neprobíhá vždy. Slovní tvary, které mají více než tři slabiky jsou označeny za takové, ve kterých disimilace neprobíhá a jako příklad je uveden tvar *(pred) neprijatelj³¹*.

Téměř identicky mluví i *Gramatika hrvatskoga jezika : priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, která však, jak je pro ni ostatně typické, používá direktivnější rétoriku a koncovku –om považuje za obvyklejší. Naopak koncovku –em považuje za výhradní nikoli u slovních tvarů na základě počtu slabik, nýbrž u slov, jejichž tvarotvorný základ končí na –telj³².

Gramatika hrvatskoga jezika : za gimnazije i visoka učilišta takový případ, kdy palatálnímu konsonantu v zakončení tvarotvorného základu předchází vokál –e– neřeší, avšak výskyt koncovky –em (bez ohledu na předchozí vokál) v instrumentálu sg. podmiňuje palatálním zakončením tvarotvorného základu a jako příklad uvádí slovní tvary *kandidatom* a *kovačem³³*. Blíže však podmínky užití jedné, nebo druhé koncovky nespecifikuje.

³¹ BARIĆ, s. 108, § 263

³² BABIĆ a TEŽAK, 2005, s. 101, § 190

³³ SILIĆ a PRANJKOVIĆ, 2005, s. 99, § 315

3.2.2 Postup

Vyhledání obou požadovaných slovních tvarů proběhlo v korpusu hrWaC 2.2 v prostřednictvím rozhraní Sketch Engine. Ve funkci konkordance byla zvolena možnost vyhledávání pomocí dotazovacího jazyka CQL, jímž byly nejprve tagem [tag="Ncmsi" & word=".*e(š|č|ć|ž|dž|lj|nj|j|đ|c)em"] vyhledány všechny tvary maskulin s koncovkou –*em* a tvarotvorným základem zakončeným na palatální konsonant, před kterým je –*e*–. Získání slovních tvarů pro druhý tvar proběhlo analogicky, tedy pomocí tagu [tag="Ncmsi" & word=".*e(š|č|ć|ž|dž|lj|nj|j|đ|c)om"]. Přesné vymezení dotazu tagem bylo v tomto případě nutné, neboť i navzdory takto konkrétnímu omezení prvotní, ještě nijak neupravený seznam slovních tvarů vykazoval větší množství chybných výsledků, nejčastěji slovesných nebo adjektivních tvarů (např. *pretječem*, resp. *tražečem*).

Veškerá další práce na výzkumu této variantnosti probíhala pomocí programu Microsoft Excel. Oba seznamy, získané v korpusu hrWac 2.2 byly spojeny do jednoho sešitu typu .xlsx a během následné korektury byly z obou seznamů vyřazeny zejména ty slovní tvary, příslušející k jiným slovním druhům, než substantivům a evidentní překlepy, které byly připočteny k frekvenci správného tvaru. Po odstranění zcela chybných tvarů proběhlo ještě odstranění substantiv *proljeće* a *cvijeće*, která nejsou maskulina, nýbrž neutra, ačkoli formálně ostatní nároky vyhledávání splňovala, a proto se ve frekvenčním seznamu kvůli chybě ve značkování korpusu ocitla. Ostatní zpracování výsledků a jejich konečné vyhodnocení proběhlo shodně, jako ve výzkumu maskulin s tvarotvorným základem zakončeným na –*ar*.

3.2.3 Interpretace výsledků

Hrvatska gramatika se ve svém popisu této variantnosti zaměřuje na počet slabik, který považuje za přímo související se zvolenou koncovkou. Uvádí, že zatímco pro dvouslabičné a většinou i trojslabičné slovní tvary je kvůli disimilaci typická koncovka –*om*, pro čtyř a více slabičné slovní tvary je typická naopak koncovka –*em*, neboť v tomto případě, jak tvrdí *Hrvatska gramatika*, disimilace neprobíhá³⁴.

³⁴ BARIĆ, s. 108, § 263

Výsledky získané z korpusu doplňují výčet slov s převažující koncovkou *–om* ještě o slova jednoslabičná a rovněž o konkrétnější vysvětlení poměru mezi oběma koncovkami u víceslabičných slovních tvarů. Zároveň však v jednom bodě tento výzkum přinesl jiný výsledek, než jaký uvádí *Hrvatska gramatika*, viz níže.

Z celkových 366 lemmat lze u 239 zamítnout rovnocennost frekvence užívání obou koncovek na hladině statistické významnosti $\alpha=0,05$, tedy s jistotou 95 %. U takových jednoslabičných a dvouslabičných slovních tvarů převládá koncovka *–om* v poměru 9:5, resp. 47:10 v neprospěch koncovky *–em*. U slovních tvarů čtyřslabičných s možností zamítnutí rovnosti naopak převládá koncovka *–em* nad koncovkou *–om* v poměru 102:1. Zatímco tyto výsledky jsou v souladu s gramatikou, výsledek výpočtu preferované koncovky tříslabičných slovních tvarů se s ní rozchází, neboť v tomto korpusovém vzorku bylo zjištěno, že koncovka *–em* nad koncovkou *–om* zde převažuje ve výrazné převaze 61:4. Lze tak předpokládat, že tvrzení o převládající koncovce *–om* u dvou a většinou i tříslabičných slovních tvarů není správné a například právě na základě korpusových výzkumů by mohlo být vhodné spolu s konkrétními příklady v mluvnicích chorvatského jazyka napříště uvádět, že frekvence užívání koncovky *–em* u tříslabičných substantiv tohoto typu je převažující nad frekvencí užívání koncovky *–om*.

Celkový počet lemmat:		366	100 %
Lemmat s koncovkou	<i>-em</i>	297	81,15 %
Lemmat s koncovkou	<i>-om</i>	158	43,17 %
Výskyt obou koncovek	<i>-om/-em</i>	90	24,59 %
Pouze koncovka	<i>-em</i>	207	56,55 %
Pouze koncovka	<i>-om</i>	68	18,58 %

Převládající koncovka <i>-om</i>	<i>-om</i>	<i>-em</i>
mjesec	1214	0
muzej	945	570
crtež	855	9
svrbež	352	4
keš	320	0
zec	228	1
volej	205	0
lavež	186	3
bodež	156	0
polumjesec	146	1

Převládající koncovka <i>-em</i>	<i>-em</i>	<i>-om</i>
prijatelj	9548	92
temelj	3988	112
ravnatelj	3613	16
voditelj	3001	11
redatelj	2806	14
neprijatelj	2801	36
učitelj	1512	8
roditelj	1459	20
sprej	1301	390
upravitelj	1239	28

Statisticky nevýznamný rozdíl, tj. nemožnost zamítnutí rovnocennosti koncovek na hladině významnosti $\alpha=0,05$ (95% pravděpodobnost)	<i>-em</i>	<i>-om</i>
podizvoditelj	4	1
usvojitelj	2	1
đuveč	1	5
tragatelj	1	1

3.2.4 Reflexe v učebnicích chorvatského jazyka pro cizince a ve slovnících chorvatského jazyka

Názor všech dílů učebnic *Razgovarajte s nama!*, i základní učebnice *Hrvatski za početnike 1* na tuto problematiku lze interpretovat v podstatě identicky, jako v podkapitole 3.1, tudíž zvláštní pozornosti se nedostává ani této variantnosti.

Podobně zjednodušeně k problematice této variantnosti přistoupil i on-line slovník *Hrvatski jezični portal*. Ačkoli u příslušných maskulin, kterých se tato variantnost týká žádnou variantnost neuvádí, nekompromisně nejvýše dvouslabičným maskulinům (včetně) zpravidla přiřazuje pravidelně koncovku *–om*, zatímco tří a více slabičným substantivům přiřazuje zpravidla koncovku *–em*. Mezi takto přísným rozdělením existují výjimky, např. jednoslabičné lemma *keš*, které je, ač jednoslabičné, ve slovníku pod tvarem instrumentálu sg. uváděno s koncovkou *–em*. Kuriózně ve srovnání s výsledky tohoto dílčího výzkumu působí občasná přílišná systematickost, nejspíše nezohledňující jazykovou praxi, např. u dvouslabičného lemma *temelj*, které je ve slovníku uváděno ve tvaru instrumentálu sg. s koncovkou *–om*, avšak v tomto dílčím výzkumu se ukázala jako dominantní právě naopak koncovka *–em* se statisticky významným rozdílem oproti koncovce *–om* v poměru 3988:112 výskytů ve prospěch koncovky *–em*.

3.3 Variantnost koncovek genitivu pl. –a/–il–iju

3.3.1 Popis jevu v lingvistické literatuře

Hrvatska gramatika konstatuje, že kromě koncovky –a se u maskulin v genitivu plurálu mohou vyskytnout koncovky –i a –iju. K tomu dodává, že koncovku –i má substantivum *ljudi* a „několik dalších substantiv, která označují míru“, a to *sat*, *par*, *hvat*, *ar*, přičemž koncovku –iju mají substantiva *gost*, *nokat* a *prst*. Právě k posledním třem maskulinům *Hrvatska gramatika* uvádí jako méně častou ještě koncovku –a³⁵.

Gramatika hrvatskoga jezika : priručnik za osnovno jezično obrazovanje považuje za základní koncovku koncovku –a, k čemuž uvádí, že některá substantiva místo ní mohou mít i koncovky –i nebo –iju. Jako taková s paralelní existencí koncovky –i uvádí například substantiva *crv*, *hvat*, *mjesec*, *mrav* nebo *zub*, substantiva s paralelními výskyty koncovky –iju jsou reprezentována substantivy *gost*, *nokat* a *prst*³⁶.

Kupodivu vůbec žádnou variantnost tohoto typu neuvádí *Gramatika hrvatskoga jezika : za gimnazije i visoka učilišta*. Ačkoli podkapitolu, ve které tvary genitivu plurálu maskulin, kterých se toto paradigma deklinace týká obsahuje, a dokonce jako příklad uvádí substantivum *nokat*, uvádí ho pouze ve tvaru *nokata*³⁷.

3.3.2 Postup

Vyhledání všech tří seznamů slovních tvarů s příslušnými koncovkami proběhlo rovněž v korpusu hrWaC 2.2 prostřednictvím rozhraní Sketch Engine, zpracování výsledků a korektura chyb proběhla opět v programu Microsoft Excel. Kontrola signifikantnosti rozdílu na hladině významnosti $\alpha=0,05$ u substantiva *dečko* byla kvůli na první pohled blízkým hodnotám výskytu (1336:1445) ještě ověřena pomocí aplikace Calc s pozitivním výsledkem.

³⁵ BARIĆ 2005, s. 107, § 259

³⁶ TEŽAK a BABIĆ 2005, s. 103, § 195

³⁷ SILIĆ a PRANJKOVIĆ 2005, s. 100, § 321

Zatímco slovní tvary s koncovkami *-i* a *-iju* bylo možné vyhledat bez větší chybovosti pomocí pouhého zadání tagu [tag="Ncmpg" & word=".*i"], resp. [tag="Ncmpg" & word=".*iju"], vyhledání slovních tvarů s koncovkou *-a* tímto způsobem nepřipadalo v úvahu právě kvůli enormní chybovosti tagování. Z toho důvodu byl zvolen alternativní způsob vyhledávání, a to kontrola, zda je v korpusu konkrétní slovní tvar odpovídající požadovaným kritériím přítomen, až po vytvoření seznamu vyskytujících se slovních tvarů s koncovkami *-i* a *-iju*. Jejich tvarotvorné základy s koncovkou *-a* byly následně zadány do vyhledávače dotazovacím jazykem CQL v korpusu, a to tagem [tag="N.mpg" & word="(slovní tvar)"] kterému však předcházela ještě pozice s předložkami s genitivní vazbou. Ačkoli se jedná o alternativní způsob, který spíše potvrzuje, anebo zpochybňuje výskyt koncovky *-a*, než přináší přesné porovnání, vzhledem k pozici koncovek *-i* a *-iju*, které mají ve tvarech genitivu sg. maskulin poměrně výjimečné postavení a vedle nichž je jinak typická koncovka *-a* představena jako (v některých případech) možná, avšak méně častá varianta, považuje autor tento způsob za dostačující.

Další zásadní chyba byla odhalena při kontrole lemmatu *par*, neboť z původních 5807 výskytu patří, jak bylo následně zjištěno, pouze 3719 substantivu *par*, označujícímu dvojici předmětů, obvykle tvořících jeden celek³⁸, a nikoli substantivu *para* jakožto vroucí vodě a slovesům *páriti* a *pàriti*, popř. jeho reflexivní podobě *pàriti se*. Tato chyba byla opravena odečtením výskytů, které v sousední pozici nesly takový slovní tvar (zejm. prepozice *na* nebo *u*, resp. reflexivní nebo posesivní zájmeno), jež vylučoval možnost příslušnosti k lemmatu *par*.

3.3.3 Interpretace výsledků

Bohužel ani v tato variantnost není v porovnávaných mluvnicích představena jinak, než pouhou informací o existenci variantnosti a uvedením několika příkladů existujících, častých a méně častých tvarů. V tomto korpusovém výzkumu bylo nalezeno 14 slovních tvarů s koncovkami *-i* nebo *-iju*, přičemž dále budou nejprve uváděny právě tvary s těmito koncovkami a tvary s koncovkou *-a* budou jako paralelní doplněny

³⁸ ANIĆ 1998, s. 729

v závěru tohoto oddílu.

U všech nalezených slovních tvarů je rozdíl na hladině významnosti $\alpha=0,05$ signifikantní, přičemž koncovka *-i* převládá kromě substantiva *ljudi* a substantiv označujících míru³⁹ (zde *mjesec*, *sat*, *par*) u lemmat *cent*, *cijev*, a *zub*. Při konfrontaci mluvnice *Hrvatska gramatika* s jejím výrokem o koncovce *-iju*, tedy že tu mají substantiva *gost*, *nokat* a *prst* zbývá výrok doplnit o informaci, že jako převažující se ukázala ještě u substantiv *auto*, *dečko*, *gumb* a *konto*. Poměr lemmat s převažujícími koncovkami buď *-i*, nebo *-iju* je zde tedy přesně 7:7.

Koncovka *-a* jako paralelní byla zjištěna pouze u substantiv *auto*, *nokat* a *zub*, přičemž u koncovek *auto* a *konto* zde navíc nebyla zjištěna přítomnost koncovky *-i*.

Vzhledem k nízkému počtu výsledků je možné pro lepší přehlednost připojit kompletní tabulku s počty výskytů:

Lemma	<i>-iju</i>	<i>-i</i>	<i>-a</i>
auto	440	0	58
cent	0	3101	1104
cijev	0	1263	0
dečko	1445	1336	0
gost	49762	0	0
gumb	81	0	0
konto	4	0	0
ljudi	4	562913	0
mjesec	0	228945	0
nokat	5118	0	110
par	0	3719	0
prst	11267	200	0
sat	4	404164	16
zub	1762	8027	197

³⁹ BARIĆ 2005, s. 107, § 259

3.3.4 Reflexe v učebnicích chorvatského jazyka pro cizince a ve slovnících chorvatského jazyka

Základní díl učebnic chorvatského jazyka pro cizince instituce Croaticum, tedy *Hrvatski za početnike 1* přehled skloňování substantiv v genitivu sg. i pl. obsahuje, avšak bez připuštění jakékoli variantnosti, resp. pouze přítomnosti vkladného *-a-* na základě trojího příkladu *djevojaka, studenata a muškaraca*. Rovněž první díl řady učebnic *Razgovarajte s nama!* pro úrovně A2–B1 nevěnuje variantnosti deklinačních koncovek substantiv v genitivu obou jmenných čísel zvláštní pozornosti, mimo stručné tabulky, která znázorňuje, jak sama učebnice uvádí, zvláštnosti genitivu plurálu, konkrétně pak uvedením feminin *ruka, noga, oči a uši* ve tvarech *ruku, nogu, očiju a ušiju*⁴⁰. Rovněž tabulkou připouští variantnost i následující díl učebnice pro úroveň B1–B2, avšak tentokrát již bez konkrétních příkladů⁴¹. Nebude tak překvapením, že ani o úroveň vyšší díl téže řady učebnic, tentokrát pouze pro úroveň B2, se této variantnosti nevěnuje, ba dokonce ji zcela opomíjí.

Jelikož na rozdíl od tvarů instrumentálu je uvádění tvarů genitivu pl. ve slovnících vcelku obvyklé, on-line slovník *Hrvatski jezični portal* u tří ze zde nalezených 14 slovních tvarů příslušných hesel variantnost koncovek v genitivu pl. uvádí. Zatímco všemi třemi koncovkami disponuje v tomto slovníku ve tvaru genitivu pl. lemma *nokat*, koncovkami *-iju* a *-i* disponují v tomto případě lemmata *gost* a *prst*. Ve výsledcích tohoto dílčího výzkumu však pouze lemma *prst* využívá všechny v tomto on-line slovníku představené koncovky, lemmata *gost* a *nokat* v tomto dílčím výzkumu, na rozdíl od slovníku, nedisponují koncovkou *-i*. Překvapivé je, že lemma *zub*, které v tomto dílčím výzkumu disponuje jako jediné všemi třemi koncovkami ve slovníku disponuje pouze jedinou koncovkou *-a*. V přiřazování variantních koncovek v genitivu pl. substantiv a třídy ve slovníku *Hrvatski jezični portal* bohužel není patrný jasný systém.

⁴⁰ ČILAŠ MIKULIĆ, Marica, Milvia GULEŠIĆ MACHATA a Sanda Lucija UDIER. *Razgovarajte s nama!: Udžbenik hrvatskog jezika za više početnike*. 3. Zagreb: FF press, 2016. ISBN 978-953-175-593-1., s. 132

⁴¹ ČILAŠ MIKULIĆ, GULEŠIĆ MACHATA a UDIER 2014, s. 73

3.4 Substantivum *put* ve tvarech instrumentálu sg. *putem* nebo *putom*

3.4.1 Popis jevu v lingvistické literatuře

Hrvatska gramatika k této problematice uvádí, že zatímco z obou existujících slovních tvarů instrumentálu sg., tj. *putem* i *putom* se tvar *putom* používá obvykle ve vazbě předložkové, tvar *putem* naopak obvykle ve vazbě bezpředložkové⁴².

Gramatika hrvatskoga jezika : priručnik za osnovno jezično obrazovanje se vyjadřuje v témže duchu. Na základě příkladu *S tim putom imamo mnogo nepritika*, si lze všimnout, že dokonce nepřímě upozorňuje na skutečnost, že takové doporučení se nevztahuje výhradně na situace, kdy je předložka na první pozici zleva před lemmatem *put*⁴³, ale i na druhé pozici zleva.

Gramatika hrvatskoga jezika : za gimnazije i visoka učilišta se problematice používání slovních tvarů *putem* nebo *putom* blíže nevěnuje.

3.4.2 Postup

Pro pouhé ověření platnosti tvrzení mluvnic byl zvolen postup vyhledání slovních tvarů *putem* a *putom* v korpusu hrWaC 2.2 zadáním dotazu ve tvaru [word="putom"], resp. analogicky pro tvar *putem*. Tentokrát, na rozdíl od předchozích dílčích výzkumů nebyla tato část zpracována v tabulkovém manažeru, ale manuálně, nejprve cíleným vyhledáním předložek na první pozici zleva přímo prostřednictvím rozhraní Sketch Engine. Během tohoto vyhledávání byly ve frekvenčních seznámech vázících se ke slovnímu tvaru *putom* nalezeny předložky (ve tvarech lemmat) *sa*, *za*, *nad*, *pod*, *před* a *nad*. Práce s programem Microsoft Excel přišla na řadu až při vytváření frekvenčních seznamů lemmat na první pozici zleva od tvarů *putem* a *putom*. Ty byly vyhledány identickým postupem, jako při vyhledávání předložek, s tím rozdílem, že frekvenční seznamy prvních pozic zleva od obou lemmat byly staženy ve formátu .xlsx a následně

⁴² BARIĆ 2005, s. 110, § 271f

⁴³ BABIĆ a TEŽAK 2005, s. 102, § 190

zpracovány za účelem představení nejčastějších lemmat, předcházejících lemmatu *put* ve tvarech *putem* nebo *putom*. Možnost výskytu předložky nikoli na první, ale na druhé pozici zleva byla vyřešena vyhledáváním na základě dotazu s již dříve nalezenými předložkami, tj. [lemma="sa|za|nad|pod|před|na"][word=".*"][word="putom"] . Tento krok se ukázal jako zřetelně ovlivňující výsledek, neboť vydal dalších 126 výskytů.

Pro tento korpus obvyklá cesta, tj. práce s tabulkovým manažerem byla naplno využita až při vyhledávání konkrétních lemmat na první pozici zleva vedle slovních tvarů *putom* a *putem*. Jako nejvhodnější byl zvolen nejdříve stejný způsob vyhledávání, jako při zjišťování absolutní frekvence lemmatu *put* ve tvarech *putem* a *putom*, tedy zadáním dotazů [word="putem"] a [word="putom"]. Ve formě tabulky byla stažena lemmata s výskytem na první pozici zleva, přičemž při korektuře byly sloučeny jak samotné původně dva sešity, tak dubletní tvary a byly odstraněny evidentně chybné výsledky. Vyhledávaná lemmata byla následně seřazena podle své frekvence a připravena pro interpretaci výsledků vyhledávání.

3.4.3 Interpretace výsledků

Pro připomenutí je dobré zopakovat, že ačkoli žádná ze zde citovaných mluvnic výslovně neurčuje, který ze dvou tvarů je v absolutní hodnotě frekventovanější, kvůli omezení, které vyplývá z předpokladu, že tvar *putom* se obvykle používá v předložkové vazbě je pravděpodobné, že jeho frekvence bude v jazykové praxi nižší. To se v tomto dílčím výzkumu potvrdilo, neboť zatímco po zadání dotazu [word=“putem“] bylo v korpusu hrWac 2.2 nalezeno 224 977 výskytů (160,5 v mil.) s 15 475 lemmaty a 29 324 slovními tvary na první pozici zleva, zatímco po zadání dotazu [word=“putom“] bylo v témže korpusu nalezeno pouze 2 271 výskytů (1,62 v mil.) se 653 lemmaty a 771 slovními tvary na první pozici zleva, resp. 2397 výskyty, 738 lemmaty a 867 slovními tvary po přičtení již v předchozí kapitole zmíněných údajů, odvozených od tvarů s předložkou na druhé pozici zleva.

Absolutní hodnoty a výrazná převaha slovního tvaru *putem* však není jediným závěrem, který lze z tohoto dílčího výzkumu vyvozovat. Ačkoli při detailním pohledu na nejčastější lemma, vážící se zleva k substantivu *put* ve tvaru *putom* je skutečně lemma *sa* (zde zahrnující i nevokalizovaný tvar *s*), jeho frekvence zde činí 141 výskytů. Druhé a třetí místo zaujala lemmata *taj* (126 výskytů) *svoj* (94 výskytů), tedy pronomina a čtvrté místo patří adjektivu ve slovníkovém tvaru *isti* (75 výskytů). Lze konstatovat, že ačkoli převaha předložkové vazby u slovního tvaru *putom* skutečně existuje, není v žádném případě výhradní. Stejně tak přichází v úvahu i možnost sousedního výskytu předložky a slovního tvaru *putem*, která v tomto dílčím výzkumu shodou náhod vykazuje téměř totožnou frekvenci, jako v sousedství tvaru *putom*, a to 142 výskytů, avšak poměr mezi touto hodnotou a celkovou velikostí obou vzorků, kterých jsou tyto tvary součástí je zásadně rozdílný.

Zatímco frekvence výskytu lemmat všech zde nalezených předložek (celkem 168 výskytů slovních tvarů předložek *sa*, *za*, *nad*, *pod*, *pred* a *nad*) zaujímá 19,37 % obsahu z celkové frekvence 867 slovních tvarů slovních tvarů lemmat patřících výskytům na první (popř. druhé) pozici zleva u tvaru *putem*, frekvence výskytu slovních tvarů předložek v sousedství tvaru *putom* (příčemž jiná, než *s/sa* s frekvencí 142 výskytů se ve frekvenčních seznamech, použitých k tomuto výzkumu vůbec nevyskytla) tvoří z celkových 29 324 slovních tvarů pouhých 0,48 %. Právě takto extrémní rozdíl v četnosti používání předložek s tvary *putem* a *putom* je skrytý pod strohým vyjádřením mluvnic

o „obvyklém používání“ jednoho, nebo druhého tvaru, které doplňuje informaci o možnosti použití obou tvarů.

10 nejfrekventovanějších lemmat s tvarem <i>putem</i> na první pozici zleva	<i>putem</i>	<i>putom</i>
ovaj	14507	59
,	8810	31
biti	7426	38
sebe	6107	33
i	5925	36
taj	4137	126
svoj	3882	94
ili	3600	6
koji	2515	32
prirodan	2445	27

10 nejfrekventovanějších lemmat s tvarem <i>putom</i> na první pozici zleva	<i>putom</i>	<i>putem</i>
sa	141	143
taj	126	4137
svoj	94	3882
isti	75	2382
ovaj	59	14507
křižni	53	304
drugi	44	1464
biti	38	7426
i	36	5925
sebe	33	6107

10 nejfrekventovanějších slovních tvarů na první pozici zleva od tvaru <i>putem</i>	29 324 slovních tvarů ve vzorku
ovim	14443
,	8810
i	5883
svojim	3843
ili	3585
tim	3502
prirodnim	2395
istim	2147
cijelim	1898
sudskim	1755

10 nejfrekventovanějších slovních tvarů na první pozici zleva od tvaru <i>putom</i>	867 slovních tvarů ve vzorku
s/sa	140
tim	116
svojim	93
istim	68
ovim	59
drugim	42
križnim	41
i	36
,	31
mirnim	27

3.4.4 Reflexe v učebnicích chorvatského jazyka pro cizince a ve slovnících chorvatského jazyka

Ačkoli z výše představených výsledků lze pozorovat dominanci tvaru *putem*, ani tvar *putom* není, zvláště v předložkové vazbě, jak tvrdí i mluvnické, opomenutelný. Proto je s podivem, že žádná z učebnic řady *Hrvatski za početnike* ani *Razgovarajte s nama!* se variantnosti koncovek instrumentálu sg. u substantiva *put* zvláště nevěnuje.

On-line slovník *Hrvatski jezični portal* variantnost koncovek u substantiva *put* uvádí nejen ve tvaru instrumentálu sg., ale i u všech tvarů plurálu, ač, což je ve slovníku pochopitelné, bez upozornění na doporučené podmíněné používání jedné, nebo druhé koncovky, přestože ve virtuálním slovníku by na takové vysvětlení prostor zajisté byl.

3.5 Variantnost koncovek substantiv vokativu sg. –ul–e, substantiva s tvarotvorným základem zakončeným na –ar

3.5.1 Popis jevu v lingvistické literatuře

Hrvatska gramatika tuto variantnost řadí do obecného poučení, ve kterém tvrdí, že několik substantiv, která končí na nepalatální konsonant, mají některé tvary takové, jako kdyby končila na palatální konsonant. V dalším, drobnějším dělení do této skupiny je do této skupiny zařazena i variantnost výše uvedených variantních koncovek. Jako příklad mluvnické uvádí substantiva *pekar* a *mornar*⁴⁴.

Gramatika hrvatskoga jezika: priručnik za osnovno jezično obrazovanje tuto variantnost vysvětluje velmi prostě, a to jednoduchým konstatováním, že dvojí vokativ⁴⁵ mohou mít substantiva s tvarotvorným základem zakončeným na –ar, ve kterém je dnešní *r* na místě dřívějšího palatálního *r*⁴⁶.

Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta se této variantnosti blíže nevěnuje.

3.5.2 Postup

Vyhledávání vokativních tvarů je v korpusu hrWaC 2.2 značně nekomfortní, jelikož automatické vyhledání pomocí tagu pouze s omezením na vyhledávání vokativu, bez jakéhokoli dodatečného omezení se vyznačuje enormní chybovostí, kvůli které není možné se získaným frekvenčním seznamem dále pracovat tak, aby bylo vynaložené úsilí a výsledek práce v odpovídající rovnováze. Kvůli chybě ve značkování korpusu jsou totiž jako vokativní tvary uvedeny i tvary ostatních pádů, a proto bylo nutné zvolit náhradní, avšak efektivní řešení s dostatečným počtem nalezených slovních tvarů. Jako právě takové bylo zvoleno dvojí vyhledávání, a to na principu požadavku navíc i první pozice zleva s vybranými adjektivy, hromadně požadovanými tagem ve tvaru tag="A.*" a pronominy *moj*, *ti* a *vi*. Tak byl vytvořen frekvenční seznam složený z výskytů na základě

⁴⁴ BARIĆ 2005, s. 110, § 271a

⁴⁵ TEŽAK a BABIĆ 2005, s. 101, § 189a

⁴⁶ Ibid.

dotazu vyhledávání v dotazovacím jazyce CQL [tag="A.*" & word=".*i"][word=".*are" & tag="N.msv"] a [word="moj|ti|vi"][word=".*are" & tag="N.msv"], resp. analogicky pro vyhledání tvarů s koncovkou *-aru*.

Sloučení výsledků z celkem čtyř frekvenčních seznamů proběhlo v programu Microsoft Excel, kde také proběhla další korektura, neboť i tak v seznamu několik chybných výsledků zůstalo (např. *šoferi kvare*, anglismy jako *software* nebo italské slovní spojení *vorrei parlare*).

3.5.3 Interpretace výsledků

Nepříliš konkrétní informace, které přinesly mluvnické chorvatského jazyka, jsou v souladu s výsledky získanými v tomto výzkumu ospravedlnitelné pro nízký počet v korpusu nalezených tvarů.

Celkový počet nalezených lemmat je totiž pouhých 143, přičemž na základě testování statistické hypotézy H_0 lze s jistotou 95 %, tedy na hladině významnosti $\alpha=0,05$ rovnost obou koncovek zamítnout u 27, tedy 17,14 % lemmat, s jistotou 99,9 % dokonce u pouhých 6, tedy 4,28 % lemmat. Počet lemmat, u kterých lze s pravděpodobností 95 % vyloučit rovnocennost obou koncovek je v tomto případě zároveň výpovědí o počtu lemmat, jejichž frekvence je ve frekvenčním seznamu vyšší, než 2. Pouze jedním, nejvýše však dvěma výskyty disponuje 57 lemmat s koncovkou *-u*, resp. 33 lemmat s koncovkou *-e*. Vzhledem k takto vysokému množství lemmat s nízkou frekvencí vůči již tak malému vzorku tedy, shodně s mluvnicemi, není možné pojmenovat přesná pravidla a vyvozovat zásadní závěry. Nápadná je snad jen převaha koncovky *-e* u nalezených proprií s tvarotvorným základem zakončeným na *-ar*, což je znázorněno v tabulce níže.

Rozhodně zajímavým, zde zjištěným poznatkem je ovšem fakt, že z celkových 144 lemmat pouze v jediném případě došlo k paralelnímu vyhledání obou koncovek (lemma *povjesničar*), přestože v irelevantním poměru 1:1. Bez ohledu na statistickou významnost převládá u celkem 73 lemmat koncovka *-u*, přičemž koncovka *-e* převládá u 72 lemmat, což je, jak vyplývá z výše napsaného, bez jednoho lemmatu *povjesničar* zároveň i rozložení výskytu výhradního výskytu koncovek *-u*, resp. *-e* (72, resp. 41).

Celkový počet lemmat:		140	100 %
Lemmat s koncovkou	<i>-u</i>	73	52,14 %
Lemmat s koncovkou	<i>-e</i>	38	27,14 %
Výskyt obou koncovek	<i>-u/-e</i>	1	0,71 %
Pouze koncovka	<i>-u</i>	72	51,43 %
Pouze koncovka	<i>-e</i>	37	26,43 %

Lemmata s převládající koncovkou <i>-u</i>	<i>-u</i>	<i>-e</i>
gospodar	80	6
novinar	67	0
čuvar	15	0
gospar	12	0
političar	12	0
dar	10	0
lokotar	8	0
ribar	8	0
mljekar	7	0
grobar	5	0

Lemmata s převládající koncovkou <i>-e</i>	<i>-e</i>	<i>-u</i>
Edgar	149	7
Vukovar	57	6
car	60	0
Gašpar	40	1
dizdar	3	0
kumpar	3	0

Propria (všechna, bez ohledu na statistickou signifikantnost rozdílu mezi koncovkami)	<i>-e</i>	<i>-u</i>
Bugar	1	0
Baltazar	2	0
Cezar	2	0
Daruvar	1	0
Edgar	149	7
Gašpar	40	1
Hogar	1	0
Ismar	1	0
Kregar	0	1
Mostar	0	1
Mađar	0	3
Vukovar	57	6

Statisticky nesignifikanční rozdíl na základě testování statistické hypotézy H_0 na hladině významnosti $\alpha=0,05$, tedy nemožnost zamítnutí frekvenční rovnocennosti koncovek v jazyce v pravděpodobností 95 % na základě dat získaných v tomto dílčím výzkumu přísluší těmto lemmatům, jejichž frekvence je vždy v poměru 2:0⁴⁷ ve prospěch koncovky *-u*:

Baldasar, bankar, drugar, električar, Gašpar, govňjar, kancelar, kormilar, križar, lesar, ljevar, mehničar, muzičar, sekretar, svečar, šišmišar

Na základě stejných kritérií, jako těch, která jsou popsána výše, avšak ve prospěch koncovky *-e* přísluší statisticky nesignifikanční rozdíl při frekvenci 1:0 těmto lemmatům:

Baltazar, Cezar, knjižničar

⁴⁷ Vzhledem k minimální frekvenci a prostorové náročnosti není uvedeno dalších 41 lemmat se statisticky nevýznamnou převahou koncovky *-u* ve frekvenčním poměru 1:0, resp. 26 takových lemmat s převažující koncovkou *-e*

3.5.4 Reflexe v učebnicích chorvatského jazyka pro cizince a ve slovnících chorvatského jazyka

Základní učebnice *Hrvatski za početnike 1* se této variantnosti blíže nevěnuje, avšak již první díl řady učebnic *Razgovarajte s nama!* pro úroveň A2–B1 disponuje tabulkou s deklinačními koncovkami vokativu substantiv, přičemž ačkoli samozřejmě variantnost připouští, dále ji nepodmiňuje jinak, než nepodmíněným použitím koncovky *–e* ve tvarech vokativu sg. a zároveň použitím téže koncovky v důsledku palatalizace a použitím koncovky *–u* po palatálních koncovkách a konsonantu *r*⁴⁸. I vzhledem k nepřesvědčivému výsledku výše představeného dílčího výsledku se ovšem lze domnívat, že zbytečně rozsáhlé rozkrývání problematiky této variantnosti v tomto případě není na místě. Ostatní díly řady učebnic *Razgovarajte s nama!* se dále k variantnosti deklinačních koncovek vokativu nevyjadřují.

On-line slovník *Hrvatski jezični portal* z výše představených lemmat pouze u jediného uvádí obě varianty koncovek ve vokativu sg., a to u lemmatu *čuvar*. V ostatních případech v převážné většině upřednostňuje koncovku *–u*, a to jak u substantiv, kterým byla výše v tomto dílčím výzkumu zjištěna statisticky významná převaha koncovky *–u*, tak *–e*. Pokud však výjimečně *Hrvatski jezični portal* uvádí u konkrétních slovníkových hesel této variantnosti koncovku *–e*, děje se tak u těch, jimž byla i v tomto dílčím výzkumu zjištěna převaha koncovky *–e* (mimo *car* např. *dizdar*).

⁴⁸ ČILAŠ MIKULIĆ, GULEŠIĆ MACHATA a UDIER 2016, s. 76

3.6 Variantnost koncovek substantiv vokativu sg. –u/–e, substantiva s tvarotvorným základem zakončeným na –er

3.6.1 Popis jevu v lingvistické literatuře

Tuto variantnost popisuje *Hrvatska gramatika*, společně s analogickým případem substantiv s tvarotvorným základem zakončeným na –ir v témže bodě, jako variantnost popisovanou v podkapitole 3.5⁴⁹. Jako příklady uvádí tvary *djevere* a *djeveru*, resp. *bisere* a *biseru*.

Gramatika hrvatskoga jezika : priručnik za osnovno jezično obrazovanje řeší variantnost vokativních koncovek těchto substantiv rovněž tak, jako v podkapitole 3.5, tedy připouští prostou existenci obou koncovek bez dalšího vysvětlení⁵⁰.

Gramatika hrvatskoga jezika : za gimnazije i visoka učilišta se ani k této variantnosti blíže nevyjadřuje.

3.6.2 Postup

Způsob získání frekvenčních seznamů v korpusu hrWaC 2.2 a jejich úprava byla téměř shodná s postupem uplatněným v podkapitole 3.5, tj. použití čtyř seznamů získaných dvěma způsoby, tedy spojením vyhledávání samotných slovních tvarů s koncovkami –e nebo –u v kombinaci s vybranými adjektivy a pronominy na první pozici zleva. Ačkoli stejně, jako v podkapitole 3.5 bylo tímto způsobem vyřazeno nepřeborné množství chybně označovaných tvarů, při korektuře v tabulkovém manažeru bylo zjištěno, že velmi vysoká chybovost značkování zcela vyřadila substantivum *biser*. To muselo být dohledáno zvlášť, přičemž bylo nalezeno kuriózně pod morfologickou značkou příslušející femininům. Odstraněny byly pochopitelně veškeré tvary příslušející jiným pádům anebo i slovním druhům než substantivům, resp. jejich vokativnímu tvaru,

⁴⁹ BARIĆ 2005, s. 110, § 271c

⁵⁰ BABIĆ a TEŽAK 2005, s. 101, § 189a

přičemž nejčastěji se vyskytovanou chybou byly, vzhledem ke kolizi koncovek nepřekvapivě, slovní tvary substantiv v dativu sg.

3.6.3 Interpretace výsledků

Výsledek tohoto dílčího výzkumu se v mnoha ohledech v zásadě podobá výsledkům podkapitoly 3.5. V ani jednom z obou případů, tedy koncovek *-u* nebo *-e* u substantiv s tvarotvorným základem zakončeným na *-ar* nebo *-er* mluvnické tento jev nehodnotí příliš obsáhle a omezují se na strohé konstatování o existenci obou koncovek. Ani jeden z dílčích výzkumů bohužel nemůže čerpat z ohromujícího množství dat, přičemž tento si oproti podkapitole 3.5 pohoršil na počet 65 lemmat.

Na základě testování statistické hypotézy H_0 lze s 95% jistotou zamítnout rovnocennost u 11, tedy 16,92 % lemmat (z toho 3 s převládající koncovkou *-e* a 8 s převládající koncovkou *-u*), s 99,9% jistotou pouze u čtyř, tedy 6,15 % lemmat. K rovnému počtu koncovek nedošlo v ani jednom případě, zato v absolutních hodnotách, bez ohledu na testování statistické hypotézy přibližně dvakrát, přesně v poměru 23:41 lemmat převažuje koncovka *-u*, což je však kupodivu v rozporu s výsledky u jedenácti lemmat, u nichž lze s 95% jistotou rovnost koncovek zamítnout. U těchto jedenácti lemmat naopak převažuje koncovka *-e*, a to s mírnou, nepřiliš přesvědčivou převahou 7:4. Vzhledem k těmto zjištěným faktům, avšak zejména kvůli skutečnosti, že výskyt obou koncovek zároveň se (pokud pomineme nesporný hendikep spočívající v poměrně malém vzorku) vyskytuje v tomto dílčím výzkumu pouze ve dvou případech (lemmata *lider* a *biser*), nelze vyvozovat jakékoli pravidlo určující preferovanou koncovku, která by obecně byla vlastní lemmatům, splňujícím určitá kritéria. Na místě je spíše mluvit o individuálních případech obvyklejší příslušnosti jedné z koncovek ke konkrétnímu lemmatu.

Jelikož lemmat s pouze jediným výskytem je v tomto dílčím výzkumu značné množství, konkrétně 49 z celkových 65 lemmat (sic!) a výskyty s alespoň dvěma výskyty jsou tedy oproti nim ve výrazné menšině, níže uvedená poslední tabulka se statisticky nesignifikantními rozdíly uvádí pouze slovní tvary s frekvencí nejméně 2 výskytů, aby nesmyslně neopakovala nerelevantní výsledky v poměru koncovek 1:0.

Celkový počet lemmat:		65	100 %
Lemmat s koncovkou	<i>-u</i>	42	64,62 %
Lemmat s koncovkou	<i>-u</i>	25	38,46 %
Výskyt obou koncovek	<i>-u/-e</i>	2	3,08 %
Pouze koncovka	<i>-u</i>	40	61,54 %
Pouze koncovka	<i>-e</i>	23	35,38 %

Převládající koncovka <i>-e</i>	<i>-e</i>	<i>-u</i>
Oliver	27	0
primjer	17	0
pater	10	0

Převládající koncovka <i>-u</i>	<i>-u</i>	<i>-e</i>
Sanader ⁵¹	26	0
biser	12	2
purger	12	0
peder	9	0
frajer	7	0
burazer	4	0
inženjer	3	0
stoper	3	0

Statisticky nevýznamný rozdíl, tj. nemožnost zamítnutí rovnocennosti koncovek na hladině významnosti $\alpha=0,05$ (95% pravděpodobnost) u lemmat, jejichž frekvence je vyšší, než 2.	<i>-e</i>	<i>-u</i>
lider	1	4
driver	2	0
flaster	2	0
frižider	2	0
šiber	0	2

⁵¹ Příjmení chorvatského politika.

3.6.4 Reflexe v učebnicích chorvatského jazyka pro cizince a ve slovnících chorvatského jazyka

Jelikož problematika této variantnosti se svojí povahou téměř shoduje s variantností popisovanou v podkapitole 3.5, i závěr tohoto oddílu je totožný se závěry oddílu 3.5.4.

Podobně jako v podkapitole 3.5 *Hrvatski jezični portal* dává přednost uvádění i v tomto dílčím výzkumu převažující koncovce *-u* nad koncovkou *-e*, která byla z výše představených lemmat ve slovníku u tvaru vokativu sg. nalezena jako jediná pouze u lemmatu *pater*, kterému byla zároveň koncovka *-e* jako převažující dokázána i v tomto dílčím výzkumu. U ostatních lemmat byly nalezeny vokativní tvary pouze s koncovkou *-u*.

3.7 Variantnost koncovek substantiv vokativu sg. –u/–e, substantiva s tvarotvorným základem zakončeným na –ir

3.7.1 Popis jevu v lingvistické literatuře

V mluvnici *Hrvatska gramatika* patří variantnost vokativní koncovky –u nebo –e u substantiv s tvarotvorným základem zakončeným na –ir pod stejný paragraf, jako stejná variantnost u substantiv s tvarotvorným základem zakončeným na –er⁵². Rovněž tak jako v podkapitole 3.5 variantnost detailněji nepopisuje a omezuje se na konstatování, že přípustné jsou obě vokativní koncovky, přičemž jako příklad je uvedeno substantivum *leptir*.

Gramatika hrvatskoga jezika : priručnik za osnovno jezično obrazovanje tuto variantnost popisuje v zásadě shodně, jako *Hrvatska gramatika* s tímž příkladem, tj. substantivem *leptir*⁵³.

Gramatika hrvatskoga jezika : za gimnazije i visoka učilišta se této variantnosti blíže nevěnuje.

3.7.2 Postup

Cesta k sumarizaci výsledků tohoto dílčího výzkumu v programu Microsoft Excel proběhla téměř identicky, jako v podkapitolách 3.5 a 3.6.

3.7.3 Interpretace výsledků

Podobně, jako v předchozích dvou podkapitolách není získaný počet lemmat příliš oslňující, v tomto dílčím výzkumu je z celkových tří příbuzných variantností dokonce vůbec nejnižší. Získaný počet lemmat je 42, z čehož lze na základě testování statistické hypotézy H_0 na hladině významnosti $\alpha=0,05$ s 95% pravděpodobností zamítnout rovnocennost koncovek v jazykové praxi u 12, tedy 28,57 % lemmat, přičemž s 99,9%

⁵² BARIĆ 2005, s. 110, § 271c

⁵³ BABIĆ a TEŽAK 2005, s. 101, § 189a

pravděpodobností lze rovnocennost koncovek zamítnout u 7, tedy 16,67 % lemmat. Bez ohledu na statistickou významnost je koncovka *-e* převažující u 32 lemmat, dalších 10 lemmat disponuje koncovkou *-u*, přičemž jediné lemma, právě *leptir*, tedy substantivum uvedené jako příklad v obou mluvnicích, které se této variantnosti věnují, disponuje oběma koncovkami, a to v poměru 28:8 ve prospěch koncovky *-e*. Díky jedinému zde získanému variantnímu výskytu je tedy zřejmé, že z celkových 42 lemmat disponuje výhradní přítomností koncovky *-e* 31 lemmat a výhradní přítomností koncovky *-u* 10 lemmat.

Mluvnice chorvatského jazyka tedy podle tohoto korpusového výzkumu zcela smysluplně uvádějí příklad *leptir* jako reprezentativní, přestože na rozdíl od mluvnic je zde jednoznačně preferována koncovka *-e* (rovnocennost koncovek lze podle testování statistické hypotézy H_0 s 99,9% pravděpodobností dokonce zamítnout). Při detailnějším pohledu na ostatní lemmata s výhradním výskytem koncovky *-e*, nebo *-u* lze navíc vypořádat mírnou preferenci koncovky *-e* u proprií, jejichž tvarotvorný základ končí na *-ir*.

Z celkových 32 lemmat, u nichž se v tomto výzkumu vyskytuje koncovka *-e* patří 24 výskytů, tedy 75 % z celkového počtu lemmat propriím a pouhých 8 výskytů, tedy 25 % lemmat s koncovkou *-e* patří apelativům. Lemmat s koncovkou *-u* je v tomto výzkumu 11, přičemž 7 výskytů, tedy 63,63 % lemmat patří apelativům a 3 výskyty, tedy 27,27 % lemmat patří propriím.

Celkový počet lemmat:		42	100 %
Lemmat s koncovkou	<i>-u</i>	11	26,19 %
Lemmat s koncovkou	<i>-e</i>	32	76,19 %
Výskyt obou koncovek	<i>-u/-e</i>	1	2,38 %
Pouze koncovka	<i>-u</i>	10	23,81 %
Pouze koncovka	<i>-e</i>	31	73,81 %

Převládající koncovka <i>-e</i>	<i>-e</i>	<i>-u</i>
Damir	73	0
leptir	28	8
Zvonimir	22	0
Vladimir	13	0
Semir	12	0
Trpimir	12	0
Danimir	9	0
vezir	9	0
svemir	7	0
Dujomir	3	0

Převládající koncovka <i>-u</i>	<i>-e</i>	<i>-u</i>
pastir	33	0

Statisticky nevýznamný rozdíl, tj. nemožnost zamítnutí rovnocennosti koncovek na hladině významnosti $\alpha=0,05$ (95% pravděpodobnost)	<i>-e</i>	<i>-u</i>
Bonimir	2	0
Branimir	2	0
Sammir	2	0
Votomir	2	0
papir	1	0
oficir	0	1

3.7.4 Reflexe v učebnicích chorvatského jazyka pro cizince a ve slovnících chorvatského jazyka

Jelikož problematika této variantnosti se svojí povahou téměř shoduje s variantností popisovanou v podkapitole 3.5 a 3.6, i závěr tohoto oddílu je totožný se závěry oddílů 3.5.4 a 3.6.4.

Podobně, jako v předchozích dvou kapitolách, se i v této variantnosti vymezuje *Hrvatski jezični portal*, který jednoznačně preferuje koncovku *–u* nad koncovkou *–e*. Z výše uvedených lemmat pouze lemmata *svemir* a *papir* disponují v tomto virtuálním slovníku ve tvaru vokativu sg. oběma koncovkami.

4 Třída e

Ke tvorbě tvarů substantiv *e* třídy slouží tato sada koncovek⁵⁴:

	sg.	pl.
N	–a, –o, –e	–e
G	–e	–a, –i, –u
D	–i	–ama
A	–u	–e
V	–o, –e, –a	–e
L	= D	= D
I	–om	= D

Do *e* třídy patří feminina, která v nominativu sg. končí na koncovku –a, a také všechna ostatní substantiva, která končí na koncovku –a kromě substantiva *doba* (ve významu neutra). Dále pak dvouslabičná maskulina a feminina, která v nominativu sg. končí na koncovky –o nebo –e a mají dlouhý stoupavý přízvuk. Do *e* třídy patří také substantivum *mati*⁵⁵.

4.1 Variantnost koncovek substantiv genitivu pl. –a/–i/–a–a

4.1.1 Popis jevu v lingvistické literatuře

Variantnost pádových koncovek v genitivu pl. substantiv *e* třídy je v mluvnicích chorvatského jazyka předmětem obsáhlé diskuze, která je na základě prvotního tvrzení dále upřesňována, avšak ani toto samotné prvotní tvrzení o existenci variant tří koncovek, tedy –a, –i a –a za použití vkladného –a– není představeno jinak, než konstatováním o možném použití všech takových tvarů.

⁵⁴ BARIĆ 2005, s. 152, § 385

⁵⁵ Ibid., s. 152, § 384

Právě takový přístup nabízí *Hrvatska gramatika*⁵⁶, přičemž vzápětí uvádí některá doporučení. Mezi nimi např. přítomnost vkladného *–a–* u substantiv, která obsahují souhláskovou skupinu *db, džb, žb*, nebo souhlásková skupina, kterou obsahují končí na *lj, r, m* nebo *v*⁵⁷.

Výklad mluvnice *Gramatika hrvatskoga jezika : priručnik za osnovno jezično obrazovanje* je ještě obecnější, neboť uvádí, že ačkoli nejčastější je v genitivu pl. substantiv *e* třídy užívání koncovky *–a*, mohou se vedle ní vyskytovat i jiné koncovky⁵⁸. V detailnějším popisu taktéž připouští možnost výskytu dalších koncovek, tj. *–i* a *–a–a*. Koncovku *–a* přisuzuje všem substantivům této třídy, zatímco koncovku *–i* zejména substantivům se souhláskovou skupinou *dnj, tnj, lb* nebo *rb*, anebo, jak mluvnice tvrdí, zejména „v poslední době lze pozorovat upřednostňování koncovky *–i* v těch případech, kdy párový slovní tvar s koncovkou *–a* disponuje pouze koncovkou *–a* bez vkladného *–a–*“, a zároveň připouští výskyt koncovky *–i* právě u substantiv *e* třídy, která vkladným *–a–* disponují⁵⁹. To ovšem nemůže zejména cílové skupině uživatelů, tedy mladším žákům vnést do problematiky pořádek, ačkoli, anebo možná právě protože je výše shrnutý a relativně vyčerpávající výklad ukončen doporučením o upřednostnění tvarů s vkladným *–a–*, tj. raději *žrtava*, než *žrtva* nebo *žrtvi*, popř. *naranača*, než *naranča* nebo *naranči*.

Gramatika hrvatskoga jezika : za gimnazije i visoka učilišta nabízí pohled mírně odlišně strukturovaný, neboť substantiva nerozlišuje podle tříd, nýbrž podle jmenných rodů, což je v předchozích dvou mluvnicích až sekundární dělení. Jelikož, jak bylo v následných výpočtech zjištěno, se přítomnost koncovky *–i* netýká neuter, není v podkapitole příslušející neutřům uvedena, zato přítomnost koncovky *–a* s vkladným *–a–* je, vedle univerzálního použití koncovky *–a*, podmíněna zakončením tvarotvorného základu na skupinu souhlásek *bl, dl, kl, sl, tl, zl, br* nebo *dr*.

⁵⁶ BARIĆ 2005., s. 155, § 394

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ TEŽAK a BABIĆ 2005, s. 111, § 212

⁵⁹ Ibid., s. 111, § 215

4.1.2 Postup

Vyhledávání a následné vyhodnocení této variantnosti pádových koncovek se setkalo s vícero překážkami, už jen v otázce pojetí samotného vyhodnocení výsledků a ještě dříve zadání správného dotazu. Po zvážení všech aspektů, přinášejících výhody a nevýhody takového rozhodnutí byl zvolen postup separátního vyhledávání slovních tvarů v korpusu hrWaC 2.2 se všemi třemi variantami koncovek, tedy $-a$, $-i$ a $-a-$ dotazem [lemma=".*(a|o|e)" & word=".*a" & tag="N..pg"], resp. [lemma=".*(a|o|e)" & word=".*i" & tag="N..pg"] a [lemma=".*(a|o|e)" & word=".*a.a" & tag="N..pg"]. Ukázalo se, že minimální omezení dotazu, tedy pouze uvedení podmínky v podobě příslušné koncovky a koncovky lemmatu slovního tvaru $-a$, $-o$ nebo $-e$, aby byla eliminována (s výjimkou několika málo neeliminovatelných nežádoucích výskytů, zejm. slovesných substantiv, např. *putovanja* nebo adjektiv, např. *psihički*) jiná substantiva, než substantiva *e* třídy je perspektivním postupem, a to vzhledem k minimální chybovosti získaných výskytů na základě dotazu a plnému obsazení prvotních frekvenčních seznamů, tedy o rozsahu 1000 řádků v programu Microsoft Excel. Naopak možnou nevýhodou zahrnutí tagu určujícího podobu lemmatu může být riziko chybné lemmatizace některých tvarů, a tudíž nebezpečí vyloučení některých správných výskytů, avšak v tomto případě převažují přínosy nad riziky, neboť chybovost lemmatizace v korpusu hrWaC 2.2 se již v předchozích dílčích výzkumech ukázala jako zcela okrajová záležitost a pravděpodobnost, že ojedinělá chybná lemmatizace by zcela vyřadila správné výskyty daného tvaru, anebo alespoň ovlivnila výsledek je minimální.

V témže tabulkovém manažeru proběhlo veškeré další zpracování frekvenčních seznamů, které bylo ve svém vyhodnocení a výpočtu statistické významnosti rozděleno do tří dvojic, tedy těchto párů frekvenčních seznamů, které budou takto řazeny i v následné interpretaci výsledků:

1. $-a-a / -a$
2. $-a / -i$
3. $-a-a / -i$

Po takovémto obsáhlejším párovém porovnání bylo provedeno navíc ještě stručnější porovnání společné a v těch případech, kde to výsledky umožnily, byl proveden pokus o konfrontaci výsledků s doporučeními mluvnic chorvatského jazyka. Přesto, a to zejména kvůli obsáhlosti a obtížné komplexní uchopitelnosti celé problematiky variantnosti

deklinacních koncovek substantiv *e* třídy mají níže představené výsledky spíše přehledový charakter a zasluhovaly by obsáhlejšího a detailnějšího zkoumání, které by však při skutečně komplexním pojetí přesahovalo rámec této práce.

4.1.3 Interpretace výsledků

1. V páru koncovek $-a-a / -a$ bylo nalezeno celkem 801 lemmat, přičemž zatímco v tomto páru se z celkové hodnoty vyskytuje u 93 lemmat koncovka $-a-a$, která je zároveň u 88 lemmat převažující, koncovka $-a$ se vyskytuje na základě téhož vzorku u 712 lemmat a převažující se ukázala u téhož počtu. Nakonec pouhých 5 lemmat disponuje oběma koncovkami zároveň a rovnost počtu lemmat obou koncovek nebyla zaznamenána v ani jednom případě. Výhradně koncovkou $-a-a$ z celkového počtu 801 lemmat disponuje 88 lemmat a výhradně koncovkou $-a$ 707 lemmat.
2. V páru koncovek $-a / -i$ bylo nalezeno celkem 1233 lemmat, přičemž zatímco v tomto páru se z celkové hodnoty vyskytuje u 712 lemmat koncovka $-a$, která je zároveň u 702 lemmat převažující, koncovka $-i$ se vyskytuje na základě téhož vzorku u 542 lemmat a převažující se ukázala u 531 lemmat. Celkem 21 lemmat disponuje oběma koncovkami zároveň a k rovnosti obou koncovek nedošlo v ani jednom případě. Výhradně koncovkou $-a$ z celkového počtu 1233 lemmat disponuje 691 lemmat a výhradně koncovkou $-i$ disponuje 521 lemmat.
3. V páru koncovek $-a-a / -i$ bylo nalezeno celkem 579 lemmat, přičemž zatímco v tomto páru se z celkové hodnoty vyskytuje u 93 lemmat koncovka $-a-a$, která je zároveň u 56 lemmat převažující, koncovka $-i$ se vyskytuje na základě téhož vzorku u 542 lemmat a převažující se ukázala u 523 lemmat. Celkem 55 lemmat disponuje oběma koncovkami zároveň a k rovnosti obou koncovek nedošlo v ani jednom případě. Výhradně koncovkou $-a$ z celkového počtu 579 lemmat disponuje 38 lemmat a výhradně koncovkou $-i$ disponuje 486 lemmat.

Zcela záměrně byly v předchozím pojednání vynechány údaje o testování statistické hypotézy H_0 , a to na obou v tomto výzkumu testovaných hladinách

významnosti, tedy $\alpha=0,05$ i $\alpha=0,001$. Na první testované hladině významnosti, tedy $\alpha=0,05$ lze s jistotou 95 % konstatovat, že v tomto dílčím výzkumu je možné rovnocennost koncovek vyloučit vždy u všech pozorovaných párů, tedy u 100 % lemmat. S jistotou 99,9 % lze rovněž zamítnout frekvenční rovnocennost u 100 % lemmat páru $-a-a/-a$, zatímco u párů $-a/-i$, resp. $-a-a/-i$ lze s takovou jistotou zamítnout frekvenční rovnocennost u 99,91 % lemmat, resp. 99,82 % lemmat, což znamená v obou případech s jedinou výjimkou z celkového počtu lemmat v těchto párech.

Celkový počet lemmat ve dvojici $-a-a/-a$:		801	100 %
Lemmat s koncovkou	$-a-a$	93	11,63 %
Lemmat s koncovkou	$-a$	712	88,89 %
Výskyt obou koncovek	$-a-a/-a$	5	0,62 %
Pouze koncovka	$-a-a$	88	10,99 %
Pouze koncovka	$-a$	707	88,26 %

Převládající koncovka $-a-$ a^{60}	$-a-a$	$-a$
pjesma	60446	0
igra	43495	0
stranka	43261	0
banka	40772	0
žrtva	35154	0
litra	30780	0
točka	19564	0
sestra	17235	0
djevojka	16477	0
biljka	16060	0

Lemmata slovních tvarů, jejichž frekvence je u obou koncovek vyšší, než 0	koncovka $-a$	koncovka $-a-a$
karta	13121	3957
cifra	3088	82
ambulant	1980	77
šifra	1569	82
zagonetka	1300	78

⁶⁰ Tabulka s převládající koncovkou $-a$ zde uvedena není, neboť vkladné $-a-$, které by bylo obsaženo v porovnávaných tvarech $-a-a$ se v chorvatském jazyce vyskytuje tehdy, pokud koncovce předchází souhlásková skupina. Příklad, ve kterém by převažovala koncovka $-a$, a takové lemma by zároveň před koncovkou obsahovalo souhláskovou skupinu, nebyl nalezen.

Celkový počet lemmat ve dvojici <i>-a/-i</i>:		1233	100 %
Lemmat s koncovkou	<i>-a</i>	712	57,75 %
Lemmat s koncovkou	<i>-i</i>	542	43,96 %
Výskyt obou koncovek	<i>-a/-i</i>	21	1,70 %
Pouze koncovka	<i>-a</i>	691	56,04 %
Pouze koncovka	<i>-i</i>	512	41,52 %

Převládající koncovka <i>-a</i>	<i>-a</i>	<i>-i</i>
godina	869434	0
kuna	441473	0
minuta	159865	0
tisúća	147053	0
osoba	135345	0
žena	92333	0
informacija	70430	0
usluga	62942	0
knjiga	53165	0
država	50698	0

Převládající koncovka <i>-i</i>	<i>-i</i>	<i>-a</i>
milijarda	100689	0
tvrtka	62524	0
sekunda	48459	0
služba	25678	0
funta	25152	1617
vježba	15690	0
radnja	12183	0
postrojba	11785	0
firma	11382	0
odredba	11083	0

Lemmata slovních tvarů, jejichž frekvence je u obou koncovek vyšší, než 0	<i>-i</i>	<i>-a</i>
funta	25152	1617
norma	9671	3412
smetnja	5269	2160
tekma	4851	3204
žalba	4717	2944
rampa	1253	1367
zagonetka	894	1300
ambulant	814	1980
cifra	768	3088
šifra	763	1569

Celkový počet lemmat ve dvojici <i>-a-a/-i</i>:		579	100 %
Lemmat s koncovkou	<i>-a-a</i>	93	16,06 %
Lemmat s koncovkou	<i>-i</i>	541	93,44 %
Výskyt obou koncovek	<i>-a-a/-i</i>	55	9,50 %
Pouze koncovka	<i>-a-a</i>	38	6,56 %
Pouze koncovka	<i>-i</i>	486	83,94 %

Převládající koncovka <i>-a-a</i>	<i>-a-a</i>	<i>-i</i>
pjesma	60064	0
igra	43495	0
stranka	43261	548
banka	40772	1163
žrtva	35154	94
litra	30780	0
točka	19564	1292
sestra	17235	290
djevojka	16477	0
biljka	16060	573

Převládající koncovka <i>-i</i>	<i>-i</i>	<i>-a-a</i>
milijarda	100689	0
tvrтка	62524	647
sekunda	48459	0
služba	25678	0
funta	25152	0
vježba	15690	0
radnja	12183	0
postrojba	11785	0
firma	11382	0
odredba	11083	4302

10 nejfrekventovanějších lemmat s převažující koncovkou <i>-a-a</i> a <i>-i</i> (5:5) a frekvencí vyšší, než 0	<i>-a-a</i>	<i>-i</i>
stranka	43261	548
banka	40772	1163
žrtva	35154	94
točka	19564	1292
sestra	17235	290
tvrтка	647	62524
odredba	4302	11083
izložba	1508	9436
optužba	508	8815
izvedba	434	6150

4.1.4 Reflexe v učebnicích chorvatského jazyka pro cizince a ve slovnících chorvatského jazyka

Základní díl *Hrvatski za početnike 1*, ačkoli přehled deklinačních koncovek substantiv v genitivu pl. obsahuje, zcela opomíjí v mluvnicích uváděnou trojí variantnost a omezuje se na univerzální koncovku *-a* pro všechny tři rody, ať už s vkladným *-a-*, nebo bez něj.⁶¹ Ačkoli upozornění na možnost použití vkladného *-a-* lze považovat za připuštění variantnosti, kromě samotných příkladů na základě dvou trojic slov (*prijatelja, mama, sela/mora*, resp. *djevojaka, studenata, muškaraca*) se bližšího vysvětlení nedostává.⁶² První díl řady učebnic *Razgovarajte s nama!* pro úroveň A2–B1 tuto variantnost blíže nespecifikuje, avšak hned druhý díl pro pokročilejší úroveň B1–B2 přináší, jako ostatně již přinesl i u předchozích případů variantnosti stručnou tabulku, ve které, ačkoli bez bližší specifikace, trojí variantnost deklinačních koncovek v genitivu plurálu připouští⁶³. Bohužel však jinak, než vyplývá z mluvnic chorvatského jazyka a tohoto dílčího výzkumu, neboť pro feminina a neutra, tedy jmenné rody, které obvykle patří do *e* třídy, uvádí koncovky *-a* a *-u*, vedle koncovky *-i*, pro substantiva zakončená na konsonant. Jak z mluvnic, tak z výsledků uvedených výše vyplývá, že koncovka *-i* nepřísluší pouze substantivům zakončeným na konsonant, tedy obvykle patřícím do *i* třídy, ale i substantivům *e* třídy s paralelně se vyskytující koncovkou *-a*, nebo *-a-a*. Tuto nepřesnost však napravuje třetí díl řady učebnic *Razgovarajte s nama!* pro úroveň B2, který ve své kapitole o některých specifikách *e* třídy výslovně uvádí, že genitivu pl. této třídy se používá koncovky *-a*, přičemž mimo ní méně frekventovaně i koncovka *-i*⁶⁴. Problematiku používání vkladného *-a-* do výkladu nezahrnuje.

Tento dílčí výzkum je ze všech v této práci obsažených nejrozsáhlejší, přesto lze i mezi těmito výsledky určitou pravidelnost v reflexi on-line slovníku *Hrvatski jezični portal* pozorovat. Jakkoli nelze mluvit o absolutní platnosti takového pravidla, obecně lze konstatovat, že obvykle dává tento slovník přednost uvedení všech tří koncovek u tvarů genitivu pl. takových substantiv, jež v tomto dílčím výzkumu disponují převažující

⁶¹ ČILAŠ MIKULIĆ, GULEŠIĆ MACHATA, PASINI a UDIER 2018, s. 218

⁶² Ibid., s. 218

⁶³ ČILAŠ MIKULIĆ, GULEŠIĆ MACHATA a UDIER 2014, s. 73

⁶⁴ ČILAŠ MIKULIĆ a UDIER 2015, s. 28

koncovkou *-a-a*. Dvěma koncovkami, nejčastěji *-a* a *-i*, disponují v tomto korpusu hrWaC 2.2 zpravidla substantiva s převažující koncovkou *-i*, ačkoli četnost uvedení obou koncovek (navíc četnost uvedení právě těchto dvou koncovek) již není natolik pravidelná, jako v případě předchozím, tedy převažující koncovky *-a-a* a s tím spojeným obvyklým uvedením všech tří koncovek. Substantiva, která v tomto dílčím výzkumu disponují převažující koncovkou *-a* ve slovníku *Hrvatski jezični portal* u tvarů genitivu pl. nejčastěji disponují pouze touto koncovkou. Tento slovník variantnost koncovek v genitivu pl. substantiv *e* třídy připouští a uvádí, avšak jak je z předchozích řádků patrné, jejich užití nepodporuje tak široce, jako porovnávané mluvnice chorvatského jazyka, přestože se snaží alespoň částečně respektovat jazykovou praxi.

Pouze výjimečně se výsledky tohoto dílčího výzkumu a koncovka genitivu pl. u příslušného pozorovaného substantiva vzájemně vylučují. Takovým příkladem může být lemma *milijarda*, jež zde disponuje značnou frekvencí koncovky *-i* (100 689 výskytů), avšak slovník ve svém přehledu tvarů uvádí pouze koncovku *-a*, kterou naopak v tomto dílčím výzkumu lemma *milijarda* nedisponuje vůbec.

4.2 Variantnost koncovek apelativ s tvarotvorným základem zakončeným na *-ica* ve vokativu sg., pokud označují mužskou i ženskou osobu

4.2.1 Popis jevu v lingvistické literatuře

Hrvatska gramatika ve své kapitole věnující se vokativu sg. substantiv *e* třídy uvádí, že ačkoli obecná substantiva s tvarotvorným základem zakončeným na *-ica* disponují ve vokativu sg. koncovkou *-e*, pokud označují mužskou i ženskou osobu, mohou v takovém případě disponovat ve vokativu sg. jak koncovkou *-e*, tak koncovkou *-o*⁶⁵.

Mluvnice *Gramatika hrvatskoga jezika : priručnik za osnovno jezično obrazovanje* sice neurčuje jedno souborné pravidlo (variantnost), jako *Hrvatska gramatika*, avšak po spojení informací ze dvou částí výkladu, tedy k používání koncovky *-o* ve vokativu sg. substantiv *e* třídy, kde je mj. uvedeno, že vokativem na *-o* disponují substantiva s tvarotvorným základem zakončeným na *-ica*, pokud označují neživou věc, a koncovku *-e* mohou mít ve vokativu sg. substantiva týchž vlastností, pouze s rozdílem, že označují ženskou osobu, zvíře, květinu nebo mužské augmentativum, vychází výsledek interpretace v zásadě stejný, jako uvedený v mluvnici *Hrvatska gramatika*.

Gramatika hrvatskoga jezika : za gimnazije i visoka učilišta se k této variantnosti blíže nevyjadřuje.

4.2.2 Postup

Jelikož pokusy o získání patřičných lemmat z korpusu hrWaC 2.2, například pomocí tagu [lemma="*.ica" & tag="Nc(m|f)sn"] selhaly, bylo přikročeno k náhradní variantě. Tou se stala část dosud nepublikovaného výzkumu Mgr. Karla Jiráska, Ph.D. a Mgr. Marije Vlašić, Ph.D., který obsahuje seznam lemmat, jež se skloňují podle smíšených vzorů, a tedy i takových substantiv, jež označují mužskou i ženskou osobu. Takových bylo v tomto dřívějším výzkumu nalezeno 73, přičemž kritériu, které je

⁶⁵ BARIĆ 2005, s. 154, § 392

omezuje pouze na taková, jejichž tvarotvorný základ končí na *-ica* odpovídalo 21 z nich. Další 3 lemmata (mimo většiny přítomných již v dřívějším dosud nepublikovaném výzkumu K. J. a M. V.) byla nalezena v kapitole učebnice *Razgovarajte s nama!* pro úroveň B2–C1 „Sročnost imenica e vrste koje znače mušku i žensku osobu“ a celkový počet lemmat se tak vyšplhal na 24. Na základě dotazu [word="(slovní tvar)" & tag="Nc.sv"] byly v korpusu hrWaC 2.2 vyhledány slovní tvary příčinných lemmat s jednou i druhou koncovkou, přičemž zatímco koncovka *-o* detailní kontrolu nepotřebovala (přesto ale provedena byla) a všechny výsledky s touto koncovkou skutečně odpovídaly vokativu sg., detailní kontrola výsledků s koncovkou *-e* bezpodmínečně nutná byla a projevila se při ní zásadní chybovost v tagování korpusu, což byla věc předem předpokládaná. Všechny údaje byly zapsány do tabulkového manažeru Microsoft Excel a v něm proběhlo i následné vyhodnocení výsledků a výpočet jejich statistické významnosti.

4.2.3 Interpretace výsledků

Z celkového počtu 24 nalezených lemmat (*budalica*, *dodvorica*, *izbjeglica*, *izdajica*, *izjelica*, *kukavica*, *ludica*, *luralica*, *neznalica*, *novopridošlica*, *pijanica*, *podmuklica*, *poturica*, *pretvorica*, *pričalica*, *pridošlica*, *propalica*, *skitnica*, *spavalica*, *sveznalica*, *udvorica*, *ulizica*, *varalica*, *veleizdajica*) nebylo 7 za dodržení podmínek dotazu anebo kvůli nezískání zpracovatelného vzorku v korpusu nalezeno s ani jednou koncovkou (*budalica*, *dodvorica*, *novopridošlica*, *pretvorica*, *pričalica*, *udvorica*, *veleizdajica*). Další výzkum tedy probíhal se zohledňováním 17 lemmat. Ačkoli koncovka *-o* se ukázala jako dominantní, a to v počtu přítomnosti u 16 lemmat, je nezbytné dodat, že u 13 lemmat se zároveň ukázala jako výhradní. Naproti tomu koncovka *-e* byla ve vzorku dokázána pouze u čtyř lemmat s tím, že jako výhradní se ukázala pouze u jediného lemmatu *ludica*. Na základě testování statistické hypotézy H_0 nelze na hladině významnosti $\alpha=0,05$, tedy s jistotou 95 %, vyloučit rovnocennost koncovek u 13 lemmat. Naopak rovnocennost obou koncovek nelze s pravděpodobností 95 % zamítnout pouze u čtyř lemmat (*izjelica*, *podmuklica*, *pridošlica*, *varalica*), avšak poměr obou koncovek je v těchto případech vždy 1:0 ve prospěch koncovky *-o*, s výjimkou lemmatu *varalica*, kdy platí poměr 3:2 ve prospěch koncovky *-o*. Z důvodu

takto minimálního rozdílu vzorku tedy nelze s jistotou vyvozovat možnost zamítnutí rovnocennosti obou koncovek. Přestože jak počet pozorovaných lemmat ve vzorku, tak počet výskytů tvarů s oběma koncovkami není nikterak ohromující a nemůže již jen z toho důvodu být považován za zcela reprezentativní, lze se přesto domnívat, že ve věci používání koncovky *-o*, nebo koncovky *-e* ve vokativu substantiv *e* třídy s tvarotvorným základem zakončeným na *-ica* nelze mluvit o nahodilosti používání, jak by v případě této variantnosti bylo možné pochopit výklad mluvnice chorvatského jazyka a k čemuž mluvnice svým neurčitým výkladem navádějí, avšak u takovýchto apelativ v současném chorvatském jazyce jednoznačně převažuje podle tohoto dílčího výzkumu užívání koncovky *-o*. Vzhledem k tomu, že je to situace přesně opačná, než u proprií *e* třídy s tvarotvorným základem zakončených na *-ica* (*Danica, Milica, ...*), určitě by bylo smysluplné a přínosné na tento poznatek na patřičném místě v mluvnici upozornit.

Celkový počet lemmat:		17 (+ 7 nenalezených)	(70,83 % +29,17 %)
Lemmat s koncovkou	<i>-o</i>	16 ze 17	94,12 %
Lemmat s koncovkou	<i>-e</i>	4 ze 17	23,53 %
Výskyt obou koncovek	<i>-o/-e</i>	3 ze 17	17,65 %
Pouze koncovka	<i>-o</i>	13 ze 17	76,47 %
Pouze koncovka	<i>-e</i>	1 ze 17	5,88 %

Lemma	koncovka <i>-o</i>	koncovka <i>-e</i>
izbjeglica	5	0
izdajica	74	0
kukavica	41	19
ludica	0	14
lotalica	4	0
neznalica	144	0
pijanica	21	0
poturica	7	0
propalica	19	0
skitnica	5	0
spavalica	1	15
sveznalica	4	0
ulizica	3	0

Statisticky nevýznamný rozdíl, tj. nemožnost zamítnutí rovnocennosti koncovek na hladině významnosti $\alpha=0,05$ (95% pravděpodobnost)	<i>-o</i>	<i>-e</i>
izjelica	1	0
podmuklica	1	0
pridošlica	1	0
varalica	3	2

4.2.4 Reflexe v učebnicích chorvatského jazyka pro cizince a ve slovnících chorvatského jazyka

Ačkoli ve věci této variantnosti se žádná z pozorovaných učebnic nikterak nevymezuje, alespoň nejvyšší díl řady učebnic *Razgovarajte s nama!* pro úroveň B2–C1, přestože se ve věci variantnosti rovněž blíže nevyjadřuje, přináší stručný přehled takových substantiv, kterých se příslušnost k oběma fyzickým rodům týká, tedy příslušnost ke gramatickému rodu mužskému a ženskému. Blíže se učebnice po výčtu 14 takových substantiv (*tužibaba, izdajica, neznalica, ...*) věnuje otázce rodu atributu, příslušejícímu k takovému substantivu ve funkci subjektu, avšak nikoli otázce variantnosti deklinačních koncovek vokativu sg.⁶⁶.

Možná zajímavějším poznatkem, než tím, že slovník *Hrvatski jezični portal* z výše uvedených lemmat nabízí koncovky *–o* i *–e* pouze u lemmat *izdajica, neznalica, propalica, prijavnica, propaliac, spavalica, sveznalica* a *ulizica* je fakt, že ani u jednoho z výše uvedených lemmat těchto gramatických vlastností slovník neuvádí dvojí gramatický rod, ale pouze jediný. Taková lemmata prezentuje zejména jako maskulina, pouze lemmata *kukavica, neznalica, prijavnica* a *spavalica* klasifikuje jako feminina. S výjimkou v tomto odstavci uvedených lemmat, která ve slovníku *Hrvatski jezični portal* mají obě koncovky disponují ostatní lemmata koncovkou *–e*, pouze lemma *kukavica* ve slovníkovém přehledu skloňování disponuje ve tvaru vokativu sg. koncovkou *–o*.

⁶⁶ GULEŠIĆ MACHATA, Milvia a Sanda Lucija UDIER. *Razgovarajte s nama!: Gramatika i pravopis hrvatskoga jezika s vježbama za razine B2–C1*. 2. Zagreb: FF press, 2017. ISBN 978-953-175-659-4., s. 110

5 Třída *i*

Ke tvorbě tvarů substantiv *i* třídy slouží tato sada koncovek⁶⁷:

	sg.	pl.
N	–Ø	– <i>i</i>
G	– <i>i</i>	– <i>i</i> , – <i>iju</i>
D	= N	– <i>ima</i>
A	= G	= N
V	= N	= N
L	= G	= D
I	– <i>i</i> , – <i>iju</i> , – <i>u</i>	= D

I třídě přísluší feminina, která v nominativu sg. končí na konsonant a dále substantivum *kći*⁶⁸.

5.1 Variantnost koncovek instrumentálu sg. –*il*–*ul*–*ju*

5.1.1 Popis jevu v lingvistické literatuře

Jelikož problematika veškeré variantnosti koncovek substantiv, patřících k *i* třídě je záležitostí natolik rozsáhlou, že její vyčerpávající zpracování by přesahovalo rámec této práce, bude se tato kapitola soustředit na vybrané variantnosti, a to jak na základě vlastního výzkumu, tak prostým upřesněním konkrétních příkladů, které jsou v mluvnicích chorvatského jazyka uvedeny. Upřednostněny byly ty případy variantnosti, ve kterých se mluvnice dopustily nejvíce paušálního tvrzení.

Jedním z takových je konstatování, které uvádí *Hrvatska gramatika*. Ta ve své kapitole, věnované substantivům *i* třídy uvádí, že zatímco koncovku –*i* v instrumentálu sg. mohou mít všechna substantiva, koncovku –*u* nebo –*ju* (jejíž výběr závisí na posledním konsonantu tvarotvorného základu) může mít rovněž většina substantiv,

⁶⁷ BARIĆ 2005, s. 167, § 425

⁶⁸ Ibid.

ovšem někdy je takové použití stylově zabarveno⁶⁹. Jak konkrétně není blíže specifikováno.

Gramatika hrvatskoga jezika : priručnik za osnovno jezično obrazovanje se vyjadřuje v témže duchu, přičemž navíc uvádí, že koncovka *–i* je pro tvary instrumentálu sg. obvyklejší v tom případě, pokud příslušnému substantivu předchází předložka, nebo atribut. V opačném případě upřednostňuje koncovku *–ju*, např. *Ponudio ga je kruhom i solju*⁷⁰, popřípadě preferuje použití koncovky *–ju* v takové situaci, pokud by použití koncovky *–i* znesnadnilo identifikaci, zda mluvčí právě používá tvar dativu, nebo instrumentálu, např. *osvojen ljubavi/osvojen ljubavlju*⁷¹.

Zajímavostí této mluvnice je, že ve tvaru instrumentálu sg. vůbec nepočítá s koncovkou *–u* a univerzálně hovoří pouze o koncovce *–ju*.

O něco rozdílněji, nebo přesněji svým způsobem právě naopak situaci popisuje *Gramatika hrvatskoga jezika : za gimnazije i visoka učilišta*, která za univerzální koncovku považuje právě koncovku *–u* nebo *–ju*, a koncovku *–i* jako výlučně podmíněnou blízkostí adverbia, pronomina nebo adjektiva⁷², přičemž z uvedených příkladů vyplývá, že mezi další takový slovní druh patří i prepozice tj. *Bavim se mišlju*,, ale *Na izlet će ići s obitelji*⁷³.

5.1.2 Postup

Po provedení prvního pokusu o vyhledání příslušných slovních tvarů dotazem v rámci jediných hranatých závorek, tj. např. [word=".*i" & tag="N..si"] se ukázalo jako nezbytné zvolit alternativní postup, jako i v mnohých jiných kapitolách této práce, neboť značkování v korpusu hrWaC 2.2 se znovu ukázalo jako abnormálně nespolehlivé (zejména při vyhledávání slovních tvarů s koncovkou *–i*) a pouhé omezení tagem tudíž dále nebylo akceptovatelné. Proto byl dotaz rozšířen o předložky *s/sa*, které, až na několik

⁶⁹ BARIĆ 2005, s. 168, § 425

⁷⁰ TEŽAK a BABIĆ 2005, s. 114, § 219

⁷¹ Ibid., s. 114, § 221

⁷² SILIĆ a PRANJKOVIĆ 2005, s. 111, § 383

⁷³ Ibid., s. 112, § 383

málo chyb, vzniklých zejména překlepy, eliminovaly všechny ostatní pádové tvary. Použití této metody u obou vyhledávání bylo zvoleno s vidinou získání srovnatelného vzorku, protože ačkoli chybovost u slovních tvarů s koncovkou *-u* ještě byla v mezích tolerance, tj. bylo v lidských silách ručně vytržít chybné výsledky, získání o něco vyššího počtu slovních tvarů oproti metodě vyhledávání s předločkami *s/sa* by v kontrastu vyhledávání tvarů s koncovkou *-i* přineslo zkreslený výsledek, jelikož vyhledávání tohoto tvaru se bez předložky neobešlo (viz výše). Konečný dotaz zadaný v dotazovacím jazyce CQL tedy zněl `[word="s|sa"] [word=".*i" & tag="N..si"]`, resp. `[word="s|sa"] [word=".*u" & tag="N..si"]`.

Po obvyklé korektuře získaných slovních tvarů nebyl za účelem sloučení dvou frekvenčních seznamů tak, jako v mnoha předchozích případech v programu Microsoft Excel vytvořen seznam lemmat⁷⁴, avšak tentokrát bylo odstraněním tří znaků zprava přistoupeno k vytvoření v jazyce jinak sémanticky i lexikálně bezvýznamových tvarů, které však díky použitým vzorcům umožňovaly automatické sloučení týchž slovních základů se dvěma rozdílnými koncovkami a proběhlo jejich následné vzájemné porovnání⁷⁵, přičemž pro snazší identifikaci tohoto ve standardním chorvatském jazyce neexistujícího tvaru byly stranou ponechány původní tvary s dominantní koncovkou v instrumentálu sg. O provedení takového kroku, tedy nevytvoření seznamu lemmat bylo rozhodnuto především kvůli hláskovým změnám, které doprovázejí výskyt koncovky *-ju* a prosté automatické odečtení znaků by tak lemmata nevytvořilo. Další výpočty, s výjimkou absence seznamu lemmat a jeho nahrazením tvary, které ačkoli lemmaty nejsou, zcela suplují jejich funkci, a proto budou jako lemmata dále nazývány, proběhly stejným způsobem, jako v předchozích kapitolách.

⁷⁴ Seznam lemmat byl v tabulkovém manažeru vytvářen automatickým odstraňováním patřičného počtu znaků za účelem získání totožných slovních tvarů s jinak rozdílnými koncovkami, jejich následnému sloučení za pomoci vzorce a porovnání počtu tvarů s jednou a druhou koncovkou.

⁷⁵ Např. ze slovních tvarů *bolesti* a *bolešću* vznikl po odečtení tří znaků nedokončený tvar *bole*, který tak, jelikož vznikl dvakrát, mohl být na základě abecedního řazení umístěn do vertikálně sousedních buněk a za pomoci funkce „KDYŽ“ byly oba tvary jednoduše sloučeny, přičemž to umožnilo bezchybné sečtení a porovnání frekvence obou koncovek.

5.1.3 Interpretace výsledků

Na základě výše popsaného vyhledávání bylo nalezeno celkem 706 lemmat. Ačkoli tento výzkum samozřejmě vychází ze vzorku, reprezentovaného korpusem, a proto se nepovažuje za neomylný, který by měl bez zvážení právě tohoto dementovat tvrzení mluvnic chorvatského jazyka, k jisté odchylce v tomto dílčím výzkumu mezi jeho výsledkem a názorem dvou ze tří porovnávaných mluvnic dospěl. Zatímco dvě mluvnic (Barić, Težak–Babić) se shodly na univerzálnosti koncovky *-i* a podmíněném výskytu koncovek *-u* a *-ju*, nebo na jejich stylové příznakovosti, třetí mluvnic (Silić–Pranjković) právě naopak hodnotí koncovky *-u* a *-ju* jako univerzální a koncovku *-i* jako podmíněnou slovními druhy sousedních slovních tvarů. Tento dílčí výzkum se musí jednoznačně přiklonit k tomuto, mezi porovnávanými mluvnicemi menšinovému názoru a podporuje ho konkrétními čísly.

Zatímco z celkových 706 ve vzorku zaznamenaných lemmat dvěma mluvnicemi preferovaná koncovka *-i* disponuje 52 výskyty, koncovka *-u* nebo *-ju* disponuje drtivě převažujícími 685 výskyty, přičemž výskyt obou koncovek paralelně byl zaznamenán pouze u 31 lemmat. Při detailnějším pohledu na převahu koncovek lze konstatovat, že zatímco koncovka *-i* je převažující u 22 lemmat, u ostatních 684 převažují koncovky *-u* nebo *-ju*. K rovnosti výskytů obou koncovek nedošlo ani v jednom případě. Výhradní výskyt koncovky *-i* byl zpozorován u 21 lemmat, přičemž výhradní výskyt koncovek *-u* nebo *-ju* byl zpozorován z 654 lemmat.

Protože tato samotná čísla jsou i přes extrémní převahu výskytů s koncovkami *-u* nebo *-ju* pouze porovnáním dvou hodnot a nemají tak argumentačně silnou vypovídající hodnotu, i v tomto dílčím výzkumu byla testována signifikantnost rozdílu na základě statistické hypotézy H_0 , na jejímž základě bylo zjištěno, že na hladině významnosti $\alpha=0,05$, tj. s 95% jistotou možností zamítnutí frekvenční rovnocennosti obou koncovek lze u 97 % lemmat tuto možnost zamítnout. Pouze u 20 lemmat, tj. 2,83 % z celkového objemu vzorku rovnocennost obou koncovek v jazykové praxi zamítnout nelze. Proto je na místě domnívat se, že i vzhledem k tomu, že nikterak výrazná motivace výskytu tvarů s jednou, nebo druhou koncovkou na základě sousedních převažujících konkrétních slovních druhů nebo větných členů zjištěna nebyla, není pravděpodobně preference použití jedné, nebo druhé koncovky v jazyce motivována normativními pravidly, ale spíše přístupem přirozenějším, tj. ustáleným používáním konkrétního lemmatu v daném

tvaru bez ohledu na teoretický popis některých mluvnic.

V samotném závěru interpretace výsledků tohoto dílčího výzkumu tedy nezbyvá než upozornit na tento rozpor mezi velmi pravděpodobnou jazykovou praxí a normativním přístupem některých mluvnic (Barić, Težak–Babić) a s výjimkou tvrzení o výskytu koncovky *–i* výhradně v sousedství příslovce, zájmena nebo přídavného jména dát za pravdu mluvnic *Gramatika hrvatskoga jezika : za gimnazije i visoka učilišta*, která naopak definovala jako univerzální koncovku *–u* nebo *–ju*. Přestože při zachování odkazování na výsledky tohoto dílčího výzkumu a důvěry v ně nelze ani koncovky *–u* nebo *–ju* považovat za bezvýhradně univerzální, k souhlasu s poslední uvedenou mluvnicí se tato práce uchyluje na základě faktu, že koncovka *–i* se zde vyskytla samostatně pouze u 3 % lemmat z jejich celkového počtu.

Celkový počet lemmat:		706	100 %
Lemmat s koncovkou	<i>-i</i>	52	7,37 %
Lemmat s koncovkou	<i>-u, -ju</i>	658	93,20 %
Výskyt obou koncovek	<i>-i/-u, -ju</i>	31	4,39 %
Pouze koncovka	<i>-i</i>	22	3,12 %
Pouze koncovka	<i>-u, -ju</i>	684	91,78 %

Převládající koncovka <i>-i</i>	<i>-i</i>	<i>-u, -ju</i>
obitelj	20769	165
momčad	1971	0
riječ	588	430
bol	444	28
zvijer	65	0
plijesan	45	0
kćer	41	10
večer	9	1

Převládající koncovka <i>-u, -ju</i>	<i>-u, -ju</i>	<i>-i</i>
javnost	9548	530
sigurnost	3988	137
ljubav	6004	665
radost	3001	27
pomoć	2806	240
stvarnost	2801	183
mogućnost	1512	573
prošlost	1459	112
smrt	1301	138
povijest	1239	291

Statisticky nevýznamný rozdíl, tj. nemožnost zamítnutí rovnocennosti koncovek na hladině významnosti $\alpha=0,05$ (95% pravděpodobnost) u lemmat, jejichž frekvence je vyšší, než 0	<i>-i</i>	<i>-u, -ju</i>
tajnost	4	6
državnost	2	4
negativnost	2	4
savršenost	1	3

5.1.4 Reflexe v učebnicích chorvatského jazyka pro cizince a ve slovnících chorvatského jazyka

Učebnice *Hrvatski za početnike 1* se k této variantnosti staví stručně: pro genitiv plurálu totiž uvádí pouze koncovku *-i*, a to na příkladech *misli*⁷⁶ a *kosti*⁷⁷. Zatímco první díl řady učebnic *Razgovarajte s nama!* se problematice této variantnosti vůbec nevěnuje, znovu teprve druhý díl přináší stručnou tabulku, ve které výslovně upozorňuje na spoluvýskyt dvou koncovek, přičemž tedy nevyděljuje zvláště koncovku *-iju* a uvádí pouze koncovku *-i* a koncovku *-ju*, při níž na typických příkladech upozorňuje na jotaci (*mladost – mladošću, ljubav – ljubavlju*). Následující, o úroveň vyšší díl učebnicové řady *Razgovarajte s nama!* pro úroveň B2 tyto informace opakuje, přičemž výklad doplňuje o informaci, shodnou s mluvnicemi *Hrvatska gramatika* a *Gramatika hrvatskoga jezika : priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, tedy že koncovka *-i* je univerzální pro všechna substantiva *-i* třídy, avšak koncovka *-ju*, realizovaná jako *-ju*, *-lju* a *-u* není potvrzena jako přípustná pro všechna substantiva této třídy (sic!)⁷⁸. Tento případ variantnosti je zároveň jediný, kterému se, na rozdíl od výše uvedených, dostává pozornosti i v posledním díle učebnicové řady *Razgovarajte s nama!*, a to v díle pro úroveň B1–C1. Ta doporučuje použití koncovky *-i* v případě, pokud substantivu předchází adjektivum, avšak pouze, jak uvádí, ve vysokém stylu. Koncovku *-i* dále učebnice *Razgovarajte s nama!* B2–C1 doporučuje, pokud je příslušné substantivum *i* třídy součástí syntagmatu, což platí i pro koncovku *-ju*, avšak ta je podle učebnice použitelná i pokud je substantivum užito samostatně, mimo syntagma.

On-line slovník *Hrvatski jezični portal* u všech lemmat uvedených v tabulce a namátkovým ověřením i ve frekvenčním seznamu, včetně těch, u nichž lze na základě testování statistické hypotézy H_0 s 95% pravděpodobností rovnocennost koncovek v jazyce zamítnout, uvádí ve tvarech instrumentálu sg. vždy obě koncovky.

⁷⁶ ČILAŠ MIKULIĆ, GULEŠIĆ MACHATA, PASINI a UDIER 2018, s. 265

⁷⁷ Ibid, s. 248

⁷⁸ ČILAŠ MIKULIĆ, GULEŠIĆ MACHATA a UDIER 2014, s. 48

6 Závěr

Tato práce, složená z deseti dílčích korpusových výzkumů, které sledovaly výskyt a užívání variantních deklinačních koncovek substantiv v současném chorvatském jazyce, problematiku jejich užívání blíže představila a snažila se vysvětlit pojetí otázky takové variantnosti jak v mluvnicích, slovnících a učebnicích chorvatského jazyka, tak především ve vysoce pravděpodobné jazykové praxi, která je zde zastupována rozsáhlým korpusem chorvatského jazyka hrWaC 2.2, čítajícím přes 1 200 000 000 slov. Data vyjmutá z jazykového korpusu jsou sice pouhým vzorkem a nereprezentují kompletní, zcela rovnoměrně vyvážené spektrum textů autorů všeho věku, vzdělání a profesí, tudíž i výsledky korpusových výzkumů jsou přibližným vodítkem. U nich nelze např. výsledek převahy jedné koncovky v jazykové praxi nad druhou přijímat jako bezchybné vyjádření procentuálního zastoupení této koncovky v jazyce s přesností na desetinná místa a toto považovat za přísně platný údaj. Přesto je však jazykový korpus významným reprezentantem stavu jazyka, v tomto případě synchronního. S mírnou tolerancí tedy lze jeho obsah považovat za dostatečně relevantní právě pro posouzení stavu jazyka.

Přestože variantnost koncovek, nutno dodat nejen substantiv, je v současném chorvatském jazyce jevem poměrně rozšířeným (což platí obdobně i pro jazykové standardy vycházející ze společného jazykového systému donedávna označovaného jako „srbochorvatský jazyk“) kvůli občasné absenci systematičnosti a logiky v užívání variantních koncovek, ale bohužel občas i kvůli nedůslednému přístupu mluvnic chorvatského jazyka není dosud jevem příliš rozsáhle komplexně popsáným, snad jen s výjimkou variantnosti koncovek instrumentálu sg. substantiv *i* třídy, která je v kroatistice tématem poměrně častý. Skutečnou rovnocenností koncovek, tedy stavem, kdy se mohou všechny nabízené variantní koncovky vyskytovat u všech, anebo alespoň většiny substantiv daných vlastností, nevládne žádná ze zde popisovaných variantností. Nejvyšší shody v tomto směru dochází u maskulin *a* třídy s tvarotvorným základem zakončeným na *-ar*, která mohou v instrumentálu sg. disponovat koncovkou *-em*, nebo *-om*. Přibližně polovina takových substantiv, bez ohledu na statistickou signifikantnost rozdílu mezi oběma koncovkami, skutečně v tomto dílčím výzkumu zaznamenala v takovém zastoupení varianty s oběma koncovkami. U všech ostatních variantností se však taková shoda vyskytuje nejvýše u přibližně 20 % výsledků. To však lepší představení variantnosti deklinačních koncovek substantiv naopak usnadňuje. Mluvnice

chorvatského jazyka sice obvykle neuvádějí, že všemi příslušnými variantními koncovkami, anebo nějakou z nich mohou disponovat všechna taková substantiva (výjimkou je např. variantnost koncovek substantiv *i* třídy ve tvarech instrumentálu pl., viz oddíl 5.1.1), zároveň však zpravidla neuvádějí ani omezení, která substantiva určitých vlastností konkrétními koncovkami disponovat nemohou, anebo přesněji jejich použití neodpovídá současné jazykové praxi. Pokud je v mluvnicích představen výčet substantiv s převažující jednou, anebo naopak druhou koncovkou, zpravidla je takový výčet velmi omezený a leckdy se rozchází s výsledky této práce, tohoto korpusového výzkumu. Povinností autora mluvnice samozřejmě není podat vyčerpávající obraz o stavu současného jazyka se všemi nejasnostmi v užívání variantních koncovek, avšak využití korpusových zdrojů za účelem zvýšení aktuálnosti a věrohodnosti lingvistického díla lze vzhledem k současným technickým možnostem považovat za nezbytnost. *Hrvatska gramatika* a *Gramatika hrvatskoga jezika : priručnik za osnovno jezično obrazovanje* jsou mluvnicemi 2. poloviny 20. století a tudíž zejména jim tento nedostatek v podobě nevyužití korpusových zdrojů pochopitelně vytknout nelze, nicméně z výše uvedených důvodů je žádoucí, aby budoucí mluvnice chorvatského jazyka braly v úvahu současnou jazykovou praxi, a to například skrze využití jazykových korpusů jako referenčního materiálu. Neprecizní a zobecňující popis užívání variantnosti deklinačních koncovek substantiv za prvé snižuje přehlednost výkladu (viz oddíl 4.2.1, kdy *Gramatika hrvatskoga jezika : priručnik za osnovno jezično obrazovanje* variantnost deklinačních koncovek substantiv, jež se skloňují podle smíšených vzorů popisuje na několika místech odděleně a čtenář je tedy nucen vyvodit si závěr sám z dílčích informací, ačkoli lze popsat souborně), za druhé tato nepreciznost má svoji návaznost i v reflexi variantnosti deklinačních koncovek substantiv učebnicemi chorvatského jazyka pro cizince. Změna rétoriky budoucích mluvnic chorvatského jazyka od liberálního pojetí variantnosti (anebo naopak příliš direktivního na základě několika málo příkladů) směrem k racionálnímu výkladu, opřenému o živá data věrohodně reflektující současnou jazykovou praxi podobně jako v tomto korpusovém výzkumu, nebo po vzoru mluvnice *Velká akademická gramatika spisovné češtiny* by pro chorvatskou lingvistiku jistě znamenala významný krok vpřed.

Literatura

Tištěné zdroje

ANIĆ, Vladimir. *Rječnik hrvatskoga jezika*. 3. Zagreb: Novi Liber, 1998. ISBN 953-6045-13-3.

BABIĆ, Stjepan a Stjepko TEŽAK. *Gramatika hrvatskoga jezika: priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. 15. vydání. Zagreb: Školska knjiga, 2005. ISBN 953-0-40015-2.

BARIC, Eugenija, ed. *Hrvatska gramatika*. 4. vydání. Zagreb: Školska knjiga, 2005. ISBN 978-953-0-40010-8.

BARTOŇ, Tomáš, Václav CVRČEK, František ČERMÁK, Tomáš JELÍNEK a Vladimír PETKEVIČ. *Statistiky češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-594-4.

BELAJ, Branimir a Goran TANACKOVIĆ FALETAR. *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Disput, 2014, Knjiga prva, Imenska sintagma i sintaksa padeža. Thesaurus. ISBN 978-953-260-212-8.

BELAJ, Branimir a Goran TANACKOVIĆ FALETAR. *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Disput, 2017, Knjiga druga, Sintaksa jednostavne rečenice. Thesaurus. ISBN 978-953-260-211-1.

CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny. I, Jak se píše a jak se mluví*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1743-5.

ČERMÁK, František. *Jazyk a slovník: vybrané lingvistické studie*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2660-4.

ČERMÁK, František. *Korpus a korpusová lingvistika*. Praha: Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3710-5.

ČERMÁKOVÁ, Anna. *Valence českých substantiv*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Studie z korpusové lingvistiky. ISBN 978-80-7106-426-8.

ČILAŠ MIKULIĆ, Marica a Sanda Lucija UDIER. *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika za razinu B2*. 1. Zagreb: FF press, 2015. ISBN 978-953-175-573-3.

ČILAŠ MIKULIĆ, Marica, Milvia GULEŠIĆ MACHATA a Sanda Lucija UDIER. *Razgovarajte s nama!: Udžbenik hrvatskog jezika za niži srednji stupanj B1–B2*. 4. Zagreb: FF press, 2014. ISBN 978-953-175-526-9.

ČILAŠ MIKULIĆ, Marica, Milvia GULEŠIĆ MACHATA a Sanda Lucija UDIER. *Razgovarajte s nama!: Udžbenik hrvatskog jezika za više početnike A2–B1*. 3. Zagreb: FF press, 2016. ISBN 978-953-175-593-1.

ČILAŠ MIKULIĆ, Marica, Milvia GULEŠIĆ MACHATA a Sanda Lucija UDIER. *Razgovarajte s nama!: Vježbenica i zvučna vježbenica hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika za razinu B2*. Zagreb: FF press, 2016. ISBN 978-953-175-574-0.

ČILAŠ MIKULIĆ, Marica, Milvia GULEŠIĆ MACHATA a Sanda Lucija UDIER. *Razgovarajte s nama!: Vježbenica, gramatika i fonetika hrvatskog jezika za niži srednji stupanj B1–B2*. 4. Zagreb: FF press, 2014. ISBN 978-953-175-527-6.

ČILAŠ MIKULIĆ, Marica, Milvia GULEŠIĆ MACHATA a Sanda Lucija UDIER. *Razgovarajte s nama!: Vježbenica, gramatika i fonetika hrvatskog jezika za više početnike*. 3. Zagreb: FF press, 2016. ISBN 978-953-175-594-8.

ČILAŠ MIKULIĆ, Marica, Milvia GULEŠIĆ MACHATA, Dinka PASINI a Sanda Lucija UDIER. *Hrvatski za početnike 1: Udžbenik hrvatskoga kao drugoga i stranog jezika*. 5. Zagreb: FF press, 2018. ISBN 978-953-169-384-4.

HUDEČEK, Lana. Nova gramatika hrvatskoga jezika (Josip Silić; Ivo Pranjković: Gramatika hrvatskoga jezika). *Rasprave: Časopis instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2006, **32**(1), 379–382.

JIRÁSEK, Karel. Využití paralelního korpusu InterCorp k získávání ekvivalentů pro chorvatsko-český slovník. In: ČERMÁK, František. *Korpusová lingvistika Praha 2011: 1 InterCorp*. Praha: NLN, s. r. o., 2011, s. 45–55. ISBN 978-80-7422-114-9.

JOJIĆ, Ljiljana, ed. *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*. Zagreb: Školska knjiga, 2015. ISBN 978-953-0-400-405.

KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ, ed. *Encyklopedický slovník češtiny. 1*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-484-X.

KŘEN, Michal. *Odras jazykových změn v synchronních korpusech*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013. Studie z korpusové lingvistiky. ISBN 978-80-7422-265-8.

OSOLSOBĚ, Klára. *Česká morfologie a korpusy*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2562-1.

PANEVOVÁ, Jarmila. *Mluvnice současné češtiny. 2, Syntax češtiny na základě anotovaného korpusu*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2497-6.

POŘÍZKA, Petr. *Tvorba korpusů a vytěžování jazykových dat: metody, modely, nástroje*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2014. ISBN 978-80-87895-17-7

RYCHLÍK, Jan a Milan PERENČEVIĆ. *Dějiny Chorvatska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-7106-885-3

SILIĆ, Josip a Ivo PRANJKOVIĆ. *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga, 2005. ISBN 953-0-40014-4.

SKOUMALOVÁ, Hana. Porovnání úspěšnosti tagování korpusu. In: PETKEVIČ, Vladimír a Alexandr ROSEN, eds. *Korpusová lingvistika Praha 2011: 3 Gramatika a značkování korpusu*. Praha: Nakladatelství NLN, 2011, s. 199–207. ISBN 978-80-7422-116-3.

STOLAC, Diana. Gramatika hrvatskoga jezika. *Fluminensia: Časopis za filološka istraživanja*. Rijeka: Odsjek za kroatistiku Filozofskoga fakulteta u Rijeci, 1992, 4(1), 135–137.

ŠEBESTA, Karel a Svatava BOYON ŠKODOVÁ, ed. *Čeština – cílový jazyk a korpusy*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2012. ISBN 978-80-7372-848-9.

ŠONJE, Jure, ed. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža : Školska knjiga, 2000. ISBN 953-6036-64-9.

ŠTÍCHA, František a Mirjam FRIED, ed. *Gramatika a korpus 2007*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1634-8.

ŠTÍCHA, František. *Velká akademická gramatika spisovné češtiny. I.: Morfologie. Druhy slov, tvoření slov*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2719-1.

Elektronické zdroje

Croatian corpus from the Web. *Sketchengine* [online]. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <https://www.sketchengine.eu/hrwac-croatian-corpus/>

Historie verzí. In: *Český národní korpus: WIKI* [online]. [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: https://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:intercorp:historie#verze_12

Hrvatski jezični portal [online]. Zagreb: Znanje d.o.o. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: www.hjp.znanje.hr

https://app.sketchengine.eu/#dashboard?corpname=preloaded%2Fhrwac22_rft1 [online]. [cit. 4. 2. 2020]

Internetová jazyková příručka [online]. Praha: Akademie věd České republiky [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz>

Přehled základních pojmů korpusové lingvistiky. *Český národní korpus* [online]. Praha: Ústav českého národního korpusu [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: https://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:prehled_pojmu

Upute o čitanju rječničke baze. In: *Hrvatski jezični portal* [online]. Zagreb: Znanje d.o.o. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=legenda>

ZNIKA, Marija. *Veliko djelo hrabrih mladih ljudi*. Vijenac [online]. Zagreb, 2020, 29. 2. 2020, 28(676) [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: <http://www.matica.hr/vijenac/676/veliko-djelo-hrabrih-mladih-ljudi-29929/>

